

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА НІМЕЦЬКОЇ ТА РОМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

**НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ У
КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ ЗІ
СПОЛУЧНИКОМ *СМО***

Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 09-281 М
групи

Спеціальності: 035.041 Романські
мови та літератури (переклад
включно), перша - іспанська

Освітньо-професійної програми:

Романські мови та літератури
(переклад включно), перша -
іспанська

Главацька Аліна Олександрівна

Керівниця: к. філол. наук, доцентка
Ткаченко Людмила Леонідівна

Рецензентка: к. філол. н., доцентка
Лебедєва Надія Михайлівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ.....	6
1.1. Питання фразеології в сучасній іспаністиці	6
1.2. Межі фразеології: ознаки та класифікація фразеологічних одиниць.....	8
1.3. Метафора як основа образності фразеологічниходиниць.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРУКТУРИ І СЕМАНТИКИ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ.....	33
2.1. Фразеологія як відображення картини світу.....	33
2.2. Загальні особливості компаративних фразеологічних одиниць зі сполучником <i>como</i>	36
2.3. Семантико–функціональні характеристики національно- культурних компонентів у компаративних фразеологічних одиницях.....	38
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Фразеологічні одиниці – пласт лексики, особливо цікавий своєю експресивністю, стильової закріпленістю (в розмовній мові, мові художньої літератури, публіцистиці). А головне – специфікою використання в даних оборотах лексичних одиниць, характеризують особливості національної культури, в даному випадку – іспанської.

Оскільки аналізовані нами обороти є одиницями фразеологічної системи, слід сказати кілька слів про фразеологію в цілому і про основні ознаки ФО.

Вперше визначення фразеологічним одиницям як лексичним комплексам з особливим семантичним своєрідністю дав академік В. В. Виноградов, який став біля витоків фразеології як самостійної науки. Його концепція багато в чому ґрунтувалася на спостереженнях А.А. Шахматова, Ф.Ф. Фортунатова, О.О. Потебні, І.І. Срезневського. В.В. Виноградов запропонував перевести проблеми фразеології з описового плану в теоретичний, ввів термін “фразеологічна одиниця” (ФО) і виділив такі сутнісні ознаки ідіом, як демотивованість поєднання, незвідність значень цілого до суми значень слів компонентів, семантична неподільність поєднання.

Виноградівський термін ФО був прийнятий згодом багатьма вченими, що займаються дослідженням фразеології різних мов. Фразеологізм розумівся як одиниця, еквівалентна слову, тому послідовники виноградівської школи дотримувалися лексикологічного підходу до вивчення фразеології і виходили з функціональної близькості слова і фразеологізму. У зарубіжній романістиці основними роботами в області фразеології вважаються праці Ш. Баллі і Х. Касареса.

У процесі фразеологічних досліджень вченими були виділені основні ознаки ФО (окремооформленість, або багатоконпонентність, єдність компонентного складу і семантичної наповненості, ідиоматичність,

стійкість складу компонентів, їх граматичних форм і синтаксичного порядку, відтворюваність у мовленні як готові лексичних одиниць, стильова закріпленість), а також запропонований ряд класифікацій одиниць, що входять в обсяг фразеології (ідіоми, фразеологічні сполучення, обороти паремійного характеру, мовні штампи і кліше, крилаті вираження).

В основі образного порівняння, якими є розглянуті нами ФО, лежить метафора, яка відображає особливості менталітету і національної культури тієї чи іншої лінгвокультурної спільності. Вивчення компонента порівняння, що входить до складу такого обороту, може сприяти кращому розумінню цих особливостей і участі в діалозі культур.

Актуальність роботи зумовлена інтересом сучасної лінгвістики до визначення базових рис національного менталітету через дослідження мовних одиниць різних рівнів.

Мета дослідження – виявити коло компаративних фразеологізмів з національно-культурними компонентами, проаналізувати їх структурні типи, охарактеризувати їх семантичний і стилістичний потенціал.

Досягнення мети роботи передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- Проаналізувати трактовку поняття фразеологізма в різних наукових студіях;
- Схарактеризувати принципи класифікації фразеологічних одиниць;
- Розглянути роль метафори у створенні образності фразеологічних одиниць;
- Дослідити роль фразеологічних одиниць у відображенні картини світу;
- Продемонструвати загальні особливості компаративних фразеологічних одиниць зі сполучником *como*;
- Визначити специфіку національно-культурного компоненту в компаративних фразеологічних одиницях зі сполучником *como*.

При написанні кваліфікаційної роботи були використані такі **методи**: описовий метод із елементами порівняльного аналізу, словотвірний аналіз, метод компонентного аналізу, аналіз лексикографічних джерел і словникових дефініцій, метод лінгвістичного спостереження і аналітичного опису мовних фактів, а також семантичний аналіз ФО і символіки компонентів порівняння.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що її результати є певним внеском у дослідження національної картини світу іспанців.

Практичне значення роботивизначається тим, що її фактичний матеріал, висновки та узагальнення можуть бути використані в курсах лексикології та стилістики іспанської мови, терії та практики перекладу, у спецкурсах з прагмалінгвістики, лінгвокраїнознавства та міжкультурної комунікації.

Структура роботи зумовлена метою, завданнями дослідження та логікою розкриття теми. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

1.1. Фразеологія як наука. Питання фразеології в сучасній іспаністиці

У вітчизняному мовознавстві питання про самостійність фразеології як дисципліни було вперше поставлено Е.Д. Поливановим, який передбачив те, що фразеологія займе “відокремлену і стійку позицію в лінгвістичній літературі майбутнього” [5, с.27].

У витоків фразеології як самостійної науки стояв академік В.В. Виноградов, який обґрунтовано визначив фразеологічні одиниці як лексичні комплекси з особливою семантичною своєрідністю. Спостереження над різними семантичними і граматичними особливостями стійких словосполучень, над причиною і природою їх стійкості і відтворюваності з’явилися в роботах А.А. Шахматова, Ф.Ф. Фортунатова, А.А. Потебні, І.І. Срезневського. [5, с.33]

Однак, початок, стимул до формування в окрему дисципліну, фразеологія отримала саме в працях В.В. Виноградова, що з’явилися в п’ятидесяті роки минулого століття. В.В. Виноградов запропонував перевести проблеми фразеології з описового плану в теоретичний, ввів термін “фразеологічна одиниця” (ФО) і виділив такі ознаки ідіом, як демотивованість поєднання, незвідність значень цілого до суми значень слов-компонентів, семантична неподільність поєднання [6, с.339]. Виноградівський термін “ФО” був прийнятий згодом багатьма вченими, що займаються дослідженням фразеології різних мов.

Фразеологізм розумівся як одиниця, еквівалентна слову, тому послідовники виноградівської школи дотримувалися лексикологічного

підходу до вивчення фразеології і виходили з функціональної близькості слова і фразеологізма.

Саме тому фразеологія не мала самостійного статусу і включалася в обсяг лексикології як один із її розділів. Однак у міру розвитку фразеологічних досліджень, лінгвісти все більше приходили до висновку про спірний характер теорії еквівалентності ФО слову, більша увага стала приділятися семантичній структурі фразеологізму, його особливому, фразеологічному значенню.

Велику роль в такому перегляді підходу до вивчення фразеологічних одиниць зіграли праці В. Л. Архангельського, який висунув тезу про те, що центральним у змістовній структурі фразеологічної одиниці є фразеологічне значення, яке становить лінгвістичну сутність фразеологічного обороту, і що фразеологічне значення володіє особливою якістю, відрізняється від лексичного значення і представляє особливу лінгвістичну категорію [10, с.42].

В цей же період в області романського мовознавства з'явилися праці Ш. Баллі, який займався питаннями семантики і структури стійких словосполучень, “які мають сенс тільки в їх сукупності”, при цьому під стійкістю Ш. Баллі розумів відтворюваність одиниць мови в готовому вигляді [4, с.161].

Також з'явилися праці Х. Касареса, який поклав початок теоретичному вивченню іспанської фразеології, який представив класифікацію стійких словосполучень різних типів, що показала їх походження і функціонування в сучасній мові.

У вітчизняній іспаністиці публікуються роботи, що стосуються в основному приватних питань іспанської фразеології (як то виділення окремих груп фразеологічних одиниць, наприклад: “Поєднання типу *el rájaro mosca* в сучасній іспанській мові” Н.Д. Арутюнової [2, с.89].

До початку 80-х років системно-класифікаційний підхід до вивчення фразеологічного складу мови вичерпав себе, і намітилася тенденція до

розгляду вже накопиченого і систематизованого матеріалу з точки зору його функціонального вживання, з точки зору участі і взаємодії ФО в мові.

В рамках нового підходу створюються праці, які розширюють обсяг фразеологічного дослідження і охоплюють прагматичний аспект, аспект функціонування ФО в мові і в тексті, з'являється інтерес до семантики компонентів, які організовують фразеологічну одиницю.

Так, у вітчизняній іспаністиці М.М. Курчаткіна і А.В. Супрун створюють “фразеологію іспанської мови” [9, с.65], видається “Іспансько-російський фразеологічний словник” під редакцією Е.І. Левінтової [9, с.66].

Останнім часом зріс інтерес до вивчення фразеологічних систем багатьох мов, в тому числі і іспанської. Здається, що частково це пояснюється появою таких нових напрямків в лінгвістиці, як лінгвокраїнознавство, лінгвокультурологія, міжкультурна комунікація, орієнтованих на вміння вести “діалог культур”, основною умовою якого є знання реалій культури співрозмовника. При цьому необхідно мати на увазі особливості так званого національного характеру учасників комунікації, оскільки кожна культура має свою систему етичних і естетичних цінностей, своє уявлення про світ, свої стереотипи поведінки і мовні формули, що використовуються в тій чи іншій ситуації, іншими словами свої національно-культурні особливості відображення картини світу в поведінці і в мові.

1.2. Межі фразеології: ознаки та класифікація фразеологічних одиниць

Незважаючи на багатий досвід досліджень і значний матеріал, існують різні думки про те, які саме поєднання вважати об'єктом фразеології. Так, одні вчені вважають, що об'єктом фразеології є семантично перетворені словосполучення, співвідносні зі словом [1, с.87]; інші вчені відносять до фразеології семантично перетворені поєднання слів, співвідносні як зі словом, так і з реченням; треті – розглядають в рамках фразеології поєднання

будь-якого структурного типу при наявності структурного перетворення або без нього, але що володіють цілісністю номінації [3, с. 34].

Ми приєднуємося до тієї групи вчених, які визначають фразеологію як розділ науки про мову (Г. Корпас Пастор називає її *subdisciplina de la lexicología* – субдисципліна лексикології [22, с.16], що вивчає невідільні словосполучення з фіксованим лексичним значенням [11, с.78], М.М. Курчаткіна, А.В. Супрун [9, с.67]. В іспаномовній іспаністиці для позначення цих словосполучень були запропоновані в різний час і різними вченими наступні терміни:

- expresión pluriverbal [21, с.76]; unidad pluriverbal lexicalizada y habitualizada o unidad léxica pluriverbal [22, с.95] – лексикалізована єдність;
- expresión fija [33, с. 89] —стійкий вираз;
- unidad fraseológica o fraseologismo [20, с.12] – ФО або фразеологізм.

З усіх цих термінів найменш вдалим видається другий – expresión fija (фіксований, або стійкий вираз), оскільки він відображає тільки одну характеристику одиниць фразеології – стійкість, тоді як існує явище лексичної і граматичної варіативності цих одиниць, їх модифікації в мові (як це відбувається, наприклад, з прислів'ями та приказками). Решта два терміни в більшій мірі відображають особливості ФО: з них видно, що вони складаються щонайменше з двох слів, є в деякій мірі лексикалізованими і легко відтворюються в мові. Однак найбільш узагальненим терміном, прийнятим і в іспанській і в європейській лінгвістиці, є термін фразеологічна одиниця, або фразеологічна єдність (*unidadfraseológica*), ФО.

Об'єднавши досвід багатьох провідних лінгвістів в області фразеології, ми можемо виділити наступні основні характеристики ФО:

- 1) багатокомпонентність, або окремооформленість;
- 2) організованість, або єдність складу і семантичної наповненості;
- 3) семантична цілісність;
- 4) ідиоматичність;

5) стійкість складу компонентів, їх граматичних форм і синтаксичного порядку, а також наявність і характер прояву в них національно-культурного компонента – маркера національної специфіки кожної окремої фразеології;

6) відтворюваність у мовленні як готової лексичної одиниці;

7) здатність до варіювання компонентів, що проявляється в мові в якості варіантів, а в контексті – як okazіональних модифікацій;

8) лексикологічна маркованість

Таким чином, фразеологічними одиницями (як об'єкт фразеологічної науки) є лексичні єдності, утворені двома або більше словами (одиниці нижчого рівня) або ті, що представляють собою складні речення (Одиниці вищого рівня). Ці єдності характеризуються частотністю вживання і відтворюваністю в готовому вигляді; організованістю, що розуміється як стійкість складу компонентів і семантичною наповненістю; ідіоматичністю і потенційної варіативністю [22, с.20].

Частотність появи будь-якого виразу в контексті в вигляді одного і того ж набору компонентів (комбінації компонентів) веде до того, що цей вислів стає стійким, кількість його членів закріплюється, воно закладається в пам'ять носіїв мови і пізніше відтворюється ними в уже готовому вигляді. Таким чином, слово, словосполучення або більш синтаксично складний вираз стає фразеологічною одиницею, а неологізми надходять з промови в мову. Збагачення фразеологічного фонду мови відбувається за рахунок подібних новоутворень.

Частотність вживання ФО, як уже говорилося вище, веде до закріплення кількості комбінацій їх компонентів, тобто до організованості ФО [22, с.23], їх відтворюваності.

Повторюваність і відбір компонентів в діяхронії дає стійкість ФО. А. Сулуага уподібнює цей процес процесу аглютинації, яким Ф. де Соссюр пояснює формування, або створення, слів. А. Сулуага говорить про повільний діяхронічний процес комбінації початкових компонентів, при якому поза реченням формується синтагма, що складається з двох або більше

слів, спочатку між собою не пов'язаних, але таких, що утворюють нову сутність [33, с.23]. Цим процесом А. Сулуага пояснює появу і феномен стійкості висловів. [34, с.27].

Однак стійкість ФО проявляється не тільки в їх матеріальному втіленні, тобто в структурі, в строгому виборі компонентів і їх порядку, а й в закріпленому за ними певного семантичного значення. Говорячи про стійкість, або закріпленість порядку компонентів, граматичних категорій (часу, особи, числа, роду) і неможливості вставити, опустити або замінити будь-який компонент, А. Сулуага має на увазі внутрішню, структурну стійкість ФО.

До зовнішньої, семантичної стійкості звертається німецький дослідник романських мов Х. Тун [23, с.38]. Він виділяє кілька підтипів зовнішньої стійкості, або закріпленості. В першу чергу, це ситуативна закріпленість, яку мають деякі лінгвістичні єдності, що вживаються в тій або іншій ситуації, як це відбувається, наприклад, з формулами вітання або знайомства (*Encantado; Mucho gusto en conocerle*). Під аналітичної закріпленістю Х. Тун розуміє вираження, що відображають концепти об'єктивної реальності, або картину світу [там само, с.39]. Третій підтип Х. Тун називає пасематичним (*fijación pasemática*), тобто таким, що відображає роль того, хто говорить в акті комунікації (це може бути образне порівняння), і, нарешті, четвертий підтип – позиційна закріпленість – це використання стійких виразів в певних позиціях в тексті (наприклад, заголовок і закінчення листа) [22, с.41].

Лексикалізація, або семантична стійкість ФО перетворює неідіоматичний вираз в ідіоматичний. Вона досягається за рахунок закріплення за раніше вільним поєднанням слів певного семантичного значення в свідомості мовної спільноти, що не виводиться з значення його компонентів.

Ще однією ознакою ФО є їх ідіоматичність, тобто їх семантична цілісність, що виявляється в тому, що сума основних номінативних значень

їх компонентів не дорівнює значенню самої ФО. Ідиоматичність властива фразеологічним одиницям в більшій чи меншій мірі, і від цього залежить характер їх відтворюваності. Незважаючи на те, що ФО повинна бути стійкою, ця стійкість відносна, оскільки ФО схильні до варіативності, тобто різного роду модифікацій і трансформацій, які можуть виникати okazionalno в мові.

Під варіантами ФО розуміються такі одиниці, які в межах однієї і тієї ж мови не мають семантичних відмінностей, існують незалежно від контексту, в якому з'являються, мають однаковий склад і порядок компонентів (тобто однакову структуру) і є стійкими поєднаннями [35, с.67]. Варіативність ФО проявляється як на лексичному рівні (*todo queda en casa/familia*) так і на граматичному (варіюються прийменники, артиклі: *echarle a / en la cara*). Від варіантів ФО слід відрізнити варіації (*punto / puntito vulnerable*) і різного роду модифікації, що перетворюють, наприклад, дієслівні фразеологізми в субстантивні (*meter la pata – metedura de pata*). Таким чином, варіаціями і модифікаціями ФО будуть звороти, що мають відмінні від основного варіанту лексико-граматичні наповнення при збереженні ключового компонента і семантики ФО.

Г. Корпас Пастор в цьому випадку пропонує наступний приклад: піренейський вираз *hacer dedo* в значенні “добиратися куди. Автостопом” має варіацію *ir al dedo*, що використовується в Латинській Америці. Лексикологічна маркованість ФО проявляється в тому, що вони мають емоційно-експресивне і стильове забарвлення і, отже, відносяться до книжкового, розмовного стилю мови, до жаргонної або діалектної лексики, і можуть бути неологізмами або застарілими оборотами [35, с.45].

В іспаністиці існує не так багато класифікацій фразеологічних одиниць. Більшість з них виникли, головним чином, в результаті практичної роботи лексикографів над складанням словників. Одним з перших класифікацію фразеологічних одиниць запропонував Х. Касарес в своїй роботі “Введення в сучасну лексикографію”. До сих пір ця класифікація є

базовою в іспаністиці, наступні класифікації багато в чому спиралися саме на неї. Х. Касарес розрізняє вислови (*locuciones*) і багатослівні поєднання (*formulas pluriverbales*), тобто проverbsьальні поєднання, прислів'я і приказки. Реченням Х. Касарес називає “стійке поєднання двох або більше слів, що володіють функцією частини мови і заздалегідь відомим єдиним значенням (тобто семантика якого знайома мовній спільності), яка не є просто сумою нормальних значень компонентів” [8, с.181].

В залежності від структури, значення та функції вислови діляться на концептуальні, та зв'язкові. Зв'язкові вислови утворені частинками або словами, що не мають семантичного значення, і слугують встановленню синтаксичного зв'язку. Концептуальним висловам відповідають уявлення, ідеї чи поняття; що утворені за допомогою лексично значущих слів. Зв'язкові вислови діляться на субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, адverbsьальні, причастні, займенникові і вигуківі відповідно до того, еквівалентом якої частини мови вони є.

Прverbsьальні поєднання відрізняються від висловів тим, що не є еквівалентними членам речення, вони носять характер цитати і відповідають крилатим висловам в термінології вітчизняної лінгвістики.

На відміну від них прислів'я та приказки є цілісними реченнями, висловлюють дві ідеї, як мінімум, оскільки прислів'я будуються за принципом “повчання – відповідь на нього”. Х. Касарес також зачіпає проблему модизмів, але не вважає їх фразеологічними одиницями, тому що вони не мають переносного значення, що лежить в основі висловів і проverbsьальних поєднань. [8, с.219]

Під модизмом розуміється своєрідний спосіб вираження, характерний для даної мови, який в чомусь відхиляється від граматики [8, с.221]. Так відбувається в поєднаннях, що включають компонент *lo, la/las: con su pan se lo coma*. Найвищим ступенем прояву граматичної аномалії є *idiotismos*. Як правило, це прислівникові обороти типу *a pie juntillas, a ojos vista, etc.*, в

основі яких лежить відхилення від граматичної норми, або, скоріше, побудова всього обороту проти граматичних правил.

Х. Касарес розрізняє ті мовні засоби, які беруть участь в побудові мови як структурні елементи, а також правила їх комбінаторики і варіювання, і ті мовні засоби, які відтворюються в мові в готовому вигляді. до останніх відносяться:

а) текстами, або фраземи – лексичні єдності, еквівалентні реченню (прислів'я, крилаті вирази, приказки, сентенції, вислови відомих особистостей, поетичні цитати);

б) стійкі словосполучення, еквівалентні синтагмам;

в) лексичні перифрази.

На наш погляд, дана класифікація не відображає ознак ФО, виходить за рамки фразеології і не є чітко вибудованою, оскільки одиниці другої і третьої груп не розмежовані. Однак вона змусила деяких учених звернути більш пильну увагу на лексичний склад іспанської мови.

А. Сулуага виділяє дві великі групи стійких виразів, маючи на увазі їх синтаксичні функції, комбінації і опозиції, в які вони вступають:

а) фразеологічні висловлювання, що представляють собою цілісні висловлювання;

б) вислови (слідуючи термінології Х. Касареса), або стійкі вирази, які повинні комбінуватися з іншими членами речення для побудови цілісного висловлювання [8, с.279].

На відміну від Х. Касареса, А. Сулуага вводить в групу зв'язкових висловів елативні вислови, які є інтенсифікаторами дії або ознаки. Однак елативні одиниці, як правило, еквівалентні морфемам, це частинки, які не мають лексичного значення, і за визначенням вони не можуть вважатися висловами. Крім того, А. Сулуага включає елативні вислови типу *ser más rapista que el Papa, o del tiempo de Maricastaña* в розряд приіменникових висловів і пропонує не виділяти групу причастних висловів, тому що по своїй суті вони входять до складу приіменникових, і групу займенникових

висловів, які входять в ті типи висловів, з якими співвідносяться залежно від свого категоріального значення [33, с.97].

У вітчизняній іспаністиці до невірних словосполучень з фіксованим лексичним складом і з закріпленим за ними семантичним значенням М. М. Курчаткіна і А. В. Супрун відносять: [9, с.57].

- вираження, які можуть збігатися з вільними словосполученнями, але значення яких не виводиться зі значень їх частин. У таких словосполученнях жоден з компонентів не можна замінити близьким за значенням словом, не спотворюючи при цьому значення словосполучення в цілому (*cambiar de camisa* – змінити свої переконання);

- словосполучення, в основі яких лежить образ, робить їх відносно прозорими за значенням (*buscar una entrada* – чекати на слушну нагоду, шукати можливість). Сенс цілого в цих словосполученнях так само не виводиться з його частин;

- словосполучення, один з компонентів яких зберігає властиве йому в лексико-семантичній системі мови значення, наприклад, в поєднаннях з дієсловом *dar (ser causa)* + *miedo / susto / celos / tristeza / disgustos / rabia* неможлива заміна цих іменників іменниками *calma / paciencia / tranquilidad*, що відносяться до тієї ж семантичної групи; прикметник *zarco* – “світло блакитний” може поєднуватися тільки з іменником *ojos*;

- кліше, штампи (*punto de vista* – точка зору, *aplicar una politica* – проводити політику), мовні формули (*con su permiso* - з Вашого дозволу), складені терміни (*pájaro mosca* - колібри, *papel moneda* - паперові гроші), вислови і крилаті вираження (*Saber es poder.* – Знання – сила);

- прислів'я і приказки (*ojos que no ven, corazón que no siente* – Зникне з очей, зійде з думки);

- службові словосполучення, типу *ahora bien, con tal que, como que*. Однак найбільший інтерес представляють ідіоми (словосполучення, що представляють собою єдину номінацію) і лексико-аналітичні структури

(одиниці, що містять дві номінації), саме їх автори і називають фразеологічними зворотами.

Кубинську фразеологічну школу, яка підтримує традиції відчизняних дослідників фразеології, представляють З.В. Карнеадо Море і А.М. Триста Перес. Їх класифікації за семантичною ознакою багато в чому спираються на класифікації В.В. Виноградова і Н.М. Шанського, а також Х. Касареса. Залежно від ступеня мотивованості і граматичної структури ФО, З.В. Карнеад Море виділяє наступні типи: [20, с.93].

- фразеологічні зрощення, або невмотивовані обороти, що виконують функцію речення (*perder la chaveta = volverse loco*);
- відносно мотивовані єдності (*buscar la boca = buscar pelea*);
- поєднання, утворені кількома словами, одне з яких актуалізує особливе значення всього поєднання в силу відносин з іншими його членами (*reinar el silencio*)
- фразеологічні вирази, куди включені прислів'я, приказки, кліше.

Багато в чому орієнтуючись на класифікацію ФО, прийняту у вітчизняній іспаністиці [9, с.102], З.В. Карнеад Море особливу увагу приділяє фразеологічним зрощенням і єдностям і пропонує такі їх типи:

- дієслівні (*pasar a mejor vida = morir*), рефлексивні, або зворотні (*agarrarse a un clavo ardiendo = valerse de cualquier recurso para evitar un mal o conseguir un fin*), речення (*hacersele a alguien la boca agua = pensar con delectacion en una cosa, especialmente de comer*), що мають в своєму складі дієприкметник *hecho/a* (*hecho polvo = cansado*), сполучні (*nadar y guardar la ropa = aprovacharse de una cosa sin arriesgarse demasiado*), що мають в складі займенник *la/las* (*dinarla = morir*), субстантивні (*luna de miel – primera epoca del matrimonio*), ад'єктивні (*de marca mayor = excelente, muy grande*), адвербіальні (*a hurcajadas = dicese de una postura del que se monta en una caballeria echando cada pieta por su lado*) [9, с.102].

А.М. Триста продовжує традицію радянської іспаністики в тому, що стосується семантики і вмотивованості ФО, дотримується класифікації Х.

Касареса, проте вона розширює поняття “вислову” (*locuciones*) і поділяє їх на два основних типи:

- ФО, що мають в своєму складі “мінімальний показник”, який вказує на те, що перед нами саме фразеологізм [20, с.58], Цей елемент може бути семантичного або лексичного характеру. У першому випадку мова йде про ФО зі стертою вмотивованістю, як то *querer comerse el mundo = alardear, aparentar, jactarse*. В другому – про ФО, що містять лексику, що вийшла з ужитку (*Hacer el paripe = simular, fungir*), запозичення (*el dolcefaz niente = dulce ociosidad*), застарілі слова (*parar mientes = fijarse en una cosa, examinar una cosa*). З точки зору семантики, цей тип дуже неоднорідний, оскільки включає як ФО зі словами, що не вживаються поза ФО, так і ФО, елементи яких набувають нового, фразеологізованого значення.

- ФО, що не мають в своєму складі такого елемента і що відрізняються від омонімічних їм словосполучень своїм метафоричним значенням і іншими показниками фразеологічної одиниці, як то: *pisarle a alguien los talones – seguirle de cerca*. Сюди ж відносяться ФО, що прийшли зі сфери професійного жаргону: *arrojarla toalla = abandonar ante la dificultad de alguna empresa (precede del boxeo)* [20, с.58].

Корпас Пастор в останньому дослідженні з іспанської фразеології [22, с.33] пропонує в якості основи класифікації ФО поєднання критерію висловлювання, або мовного акту, і критерію стійкості в нормі, в системі або в мові. Під висловом автор розуміє мінімальну комунікативну одиницю, продукт мовного акту, що відповідає простому або складеному реченню, але яке може складатися і з однієї синтагми або одного слова [22, с.51].

Виходячи з цього положення, ФО можна розділити на дві групи: ФО, що представляють собою цільне висловлювання, і ФО, які не є такими.

До першого типу відносяться ФО, що не представляють собою мовний акт, які еквівалентні синтагмам і в реченні комбінуються з іншими одиницями мови. Цей тип неоднорідний: сюди входять ФО, є єдностями в системі, і ФО, які є вільними поєднаннями з точки зору системи, але в той же

час вони мають стійкість в вживанні. Даний тип ділиться на два підтипа: сфера I – ФО, стійкі в нормі (автор називає їх *colocaciones*, тобто фразеологічні сполучення, що мають досить сувору сполучуваність і сувору організованість компонентів і які не є еквівалентами будь-якої частини мови, крім того вони мають досить нейтральну емоційну забарвленість), і сфера II, що включає ФО в системі (*locuciones*, тобто фразеологічні звороти, лексичні єдності, що володіють цілісною номінацією).

До другого типу відносяться ФО, що належать виключно до соціокультурному фонду мовної спільноти, тобто це ФО, що належать до мови. Це сфера III, до неї відносяться ФО, звані фразеологічними висловами, які характеризуються стійкістю в мові і реалізованості в ній у вигляді закінчених висловлювань, ситуативно обумовлених або необумовлених [22, с.52].

Кожен з кінцевих елементів також має свої різновиди:

а) серед *colocaciones*, або фразеологічних поєднань, на основі синтаксичних зв'язків між компонентами і їх граматичними категоріальними ознаками розрізняються структурно-семантичні типи, що виконують особливі лексичні функції (відповідно до моделі І.А. Мельчук “сєнс – текст”), наприклад: структурний тип *sustantivo (sujeto) + verbo declararse una epidemia* виконує лексичну функцію за формулою *Incept ("comenzar") + Funci = InceptFuncO (epidemia) = declararse*, де *Incept* це значення функції (Func), і кількість дійових осіб, тобто дієслово виражає дію, характерне для особи або предмета, що позначається іменником, та ін.;

б) *locuciones*, або фразеологічні звороти, в реалізації речення, в промові еквівалентні будь-якої частини мови, отже, виділяються номінативні, ад'єктивні, адвербіальні, дієслівні, прийменникові і сполучникові типи ФО. Також сюди входять ФО, що складаються з декількох синтагм, але не є закінченим висловом, наприклад: *caersele a alguien el alma a los pies*. Такі ФО називаються *clausulas*, “речення”;

в) *enunciados fraseológicos*, або фразеологічні висловлювання, діляться на пареми (*paremias*) і ужиткові формули (*formulas rutinarias*). До перших

відносяться прислів'я, приказки, крилаті вислови, цитати, до других – формули ввічливості, вигуківі вираження, відсилання до прецедентних текстів [22, с. 212].

Основоположники фразеологічних досліджень Ш. Баллі і В. В. Виноградов не включали фразеологічні висловлювання в область вивчення фразеології, оскільки вони є цілісними, часом складним висловлюванням. Однак пізніше, в процесі розвитку фразеологічної науки, вони були включені в фразеологічний фонд, тому що мають всі ознаки ФО: окремооформленність, цілісність семантичного значення, відтворюваність в готовому вигляді та ін.

Леонор Руне [31, с.76] розглядає фразеологічні одиниці, відрізняючи їх від прислів'їв, приказок, крилатих виразів і прагматичних формул і вважає цей міжнародно прийнятий термін найбільш вдалим для позначення досліджуваних одиниць. Термін *frase hecha expresion fija* – “сталий вираз” – автор вважає надмірним, оскільки воно відображає спосіб людського спілкування, неможливе без складених фраз (*frase hecha*), під якими можна розуміти як синтагми, так і цілі висловлювання.

Найбільш частим в іспанській фразеології для позначення ФО є термін *locucion*, запропонований Х. Касаресом і прийнятий згодом А. Сулуагою, Г. Корпасом та іншими. “Фразеологічні звороти – це стійкі синтагми, що не допускають модифікацій, замін або розширення своєї структури. У деяких випадках вони мають в своєму складі діакритичні слова або структурні аномалії, які є показниками їх стійкості”[21, с.81].

Л. Руїс [31] вважає, що слід розрізняти фразеологічні вирази і синтагматичні єдності, що представляють собою складні конструкції, в яких вербальний компонент є носієм граматичних показників, а номінальний несе лексичне навантаження всієї конструкції. Такі утворення часто можуть замінюватися одним дієсловом, утвореним від іменника, що входить до складу конструкції: *tomar nota = anotar*, *tomar parte = participar*. Однак валентність конструкцій і їх синонімів проявляється по-різному: *hacer un*

comentario не має прямого доповнення в порівнянні зі своїм еквівалентом *comentar*; *hacer uso (de)* вимагає доповнення на відміну від простої лексики *usar*. [31, с.56]

Ці складні конструкції зазвичай використовують в спеціалізованих текстах (наприклад, в технічних) і в мові преси. ФО відрізняються від таких конструкцій стійкістю і ідіоматичністю і їх положення коливається між вільними синтагмами і колокаціями, тобто досить стабільними і узуальними синтагмами, проте менш лексикалізованими і консолідованими в порівнянні з ФО і допускають заміну одного з компонентів еквівалентом тієї ж частини мови (*llegar / adoptar / alcanzar un acuerdo*).

Л. Руїс пропонує таку класифікацію ФО, еквівалентних синтагмам. Ядро цієї класифікації складають ФО, які в повній мірі володіють стійкістю і ідіоматичністю і мають в своєму складі діакритичні слова (маркери їх ідіоматичності, як то: архаїзми, імена, топоніми, інші національно-культурні компоненти, що служать підставою для утворення ФО) або допускають граматичні аномалії в своїй структурі. Периферійні комбінації слів проявляються з більшою регулярністю, мають меншу стійкість і нульову або вкрай слабку ідіоматичність [31, с.59].

Такі фразеологічні єдності, еквівалентні синтагмам (тобто фразеологічним зворотам), діляться на номінальні (або іменні), вербальні і прийменникові на основі їх формальної структури.

До номінальних відносяться єдності, що володіють абсолютною стійкістю і ідіоматичністю і мають в своєму складі діакритичні компоненти і або структурні аномалії (*agua de borrajas* – марна справа, не варта уваги), єдності, що володіють різним ступенем ідіоматичності, меншою в порівнянні з єдностями (*caballo de batalla*); єдності змішаного типу (*dinero negro*); колокації (*momenta crucial*); словосполучення з прийменником або без нього (*reloj despertador, agua de colonid*).

До вербальних відносяться єдності, надзвичайно стійкі і ідіоматичні і мають в своєму складі діакритичні компоненти і/або структурні аномалії

(*tomar las de Villadiego – втекти*); єдності, також стійкі і ідиоматичні, але без подібних маркерів (*dorar la pildora – підсолодити пілюлю*); напівідиоматичні єдності (*echar raíces – пускати коріння*); єдності, що в малому ступені володіють ідиоматичністю (*perder el tiempo*); єдності змішаного типу (*vivir del cuento*); стійкі єдності (*correr mundo*); єдності, що допускають варіативність компонентів (*no importar un pimienta/un bledo/un pito*); колокації (*guinar un ojo*); вербальні словосполучення (*hacer uso, tomar un baño*).

До прийменникових відносяться єдності, що володіють абсолютною стійкістю і ідиоматичністю і мають в своєму складі діакритичні компоненти і/або структурні аномалії; стійкі ідиоматичні єдності (*a menudo*); єдності, що володіють частковою стійкістю і ідиоматичністю (*a mano*); стійкі єдності (*en público*); єдності, що допускають варіативність компонентів (*de (muy) bien grado*); єдності з вільним осередком (*a mi (tu, su, etc.) Juicio*); фразеологічні словосполучення, утворені за аналогією (*a gritos, a golpes*); єдності, утворені за фразеосхемою (*cara a cara, palmo a palmo*).

В зазначених класифікаціях спостерігаються ще такі збіги: в них виділені також прийменникові і сполучникові групи ФО, що становлять граматичний інструментарій (тобто є службовими частинами мови). Крім уже названих груп, Х. Касарес пропонує прономінальні, або займенникові, дієприкметникові і екскламативні ФО.

Питання про існування такої граматичної категорії як займенник досі залишається відкритим в іспанській лінгвістиці, оскільки займенник вважається функціональним класом, що охоплює багато граматичних категорій. Х. Касарес називає їх такими, “porque hacen oficio de pronombres” [21, с.171] – “оскільки виконують роль займенників”, проте вони також могли б бути названі і номінативними, оскільки можуть замінювати іменник і виконувати його роль в реченні: *cada quisque, el que más y el que menos, uno que otro*. Що ж стосується дієприкметникових груп, то в дійсності тут мова йде про підгрупи ад’єктивних або дієслівних ФО, що мають ті ж категоріальні функції, наприклад: *hecho un mas de lágrimas / como un mas de*

lágrimas. На думку Х. Касареса, в першому прикладі йдеться про дієприкметникову ФО, а в другому – про компаративну дієслівну [8, с.189]. З іншого боку, екскламативні ФО є автономними висловлювання не синтагматичного характеру. За класифікаціями А. Сулуаги та Г.Корпаса Пастора це фразеологічні висловлювання. Слід зазначити, що якщо враховувати єдність граматичної категорії і її функції, то номінативні ФО поводяться як іменники, виступаючи в ролі суб'єкта, прямого або непрямого додатку.

Те ж саме відбувається і в ад'єктивних і дієслівних ФО. Однак адвербіальні, прийменникові і сполучникові ФО поводяться дещо інакше: крім своєї прямої категоріальної функції вони мають відтінкові або інтенсифікучі функції, властиву мові. Л. Руїс називає такі ФО маркованими (або маркерами) – *locuciones marcadoras*. Цей термін відображає той інтерес, який у сучасних лінгвістів пробуджують подібні одиниці, що мають дискурсивну функцію [31, с.45]. Ця група ФО є скоріше прагматичною, ніж категоріальною. Таким чином, остаточна класифікація ФО, відповідно до теорії Л. Руїса, на основі категоріального і прагматичного критеріїв, виглядає так:

1. Номінативні ФО: *la cuadratura del círculo, came de cañón*
2. Ад'єктивні ФО: *de estar por casa, corto de medios*
3. Дієслівні ФО: *no valer la pena, poner los puntos sobre las ies*
4. Адвербіальні ФО: *a medias, a golpes, en breve*
5. Марковані ФО: *sin embargo, no obstante, por supuesto*
6. Прийменникові ФО: *a cambio de, gracias a*
7. Речення: *caérsele a alguien la cara de vergüenza, caérsele el alma a los pies, darle un vuelco el corazón.*

У вітчизняній лінгвістиці вивчення фразеологічних процесів також породило велику кількість класифікацій ФО по різних підставам і принципах. Ступінь стійкості і семантичної спаяності компонентів фразеологізму покладена в основу класифікації ФО, запропонованої Ш. Баллі

[4, с.66], яка отримала свій логічний розвиток у вченні академіка В.В. Виноградова про стійкість словесних комплексів. У запропонованій ним класифікації ФО в центрі уваги стоїть ідея семантичної спаяності, як уже говорилося вище, що визначається ступенем мотивованості фразеологізму, а також семантичною обумовленістю значення одного з компонентів словосполучення, узувальню закріпленого в мові.

У більш пізніх дослідженнях в області фразеології з'являються такі класифікації ФО: В. Л. Архангельський виділяє два типи фразеологізмів з точки зору їх синтаксичної структури: це фрази, тобто ФО з формальною структурою словосполучення, і стійкі фрази, тобто ФО зі структурою речення [3, с.124].

У класифікації ФО, розробленої Н.Н. Амосовою [1, с.58], фігурує поняття постійного контексту, що доповнює критерій ідиоматичності. Під “постійним контекстом” авторка розуміє стійкість лексичного складу фразеологічних одиниць, яка необхідна для вираження якогось певного значення. Таким чином, ФО за Амосовою – це “одиниця постійного контексту” [1, с.58].

В англійській мові ФО представлені двома типами: це фраземи, тобто одиниці постійного контексту з фразеологічно пов'язаним значенням одного з компонентів, і ідіоми, що характеризуються загальним, цілісним значенням всього словосполучення [1, с.64].

Виходячи зі специфіки французької фразеології А.Г. Назарян пропонує семантичну класифікацію ФО, основним критерієм якої є ступінь смислової взаємозалежності компонентів [10, с.119]. Таким чином, автор виділяє:

1) ідіоми, тобто фразеологізми з двосторонньою смисловою залежністю компонентів; вони мають цілісне, глобальне значення, хоча і різний ступінь спаяності компонентів і вмотивованості значення;

2) унілатеральні фразеологізми, які характеризуються однобічною смисловою залежністю компонентів; в ФО цього типу щонайменше один компонент виступає в своєму прямому, узуальному значенні.

Крім того А.Г. Назарян пропонує класифікувати ФО за принципом їх функції в мові – це комунікативні та некомунікативні ФО, тобто такі, що володіють функцією повідомлення і ті, що не володіють.

В основу класифікації ФО німецької мови, запропонованої І.І. Чернишовою, покладений комплекс критеріїв, до якого входять:

1) граматична структура ФО

2) спосіб утворення (одиничне зчеплення компонентів, утворення за моделлю, серійне утворення)

3) характер значення одиниці (значення, що виникає в результаті семантичного перетворення компонентів; значення, що виникає на основі власних лексичних значень компонентів; і значення, що виникає в результаті типової структури) [17, с.28].

Основними типами ФО І. І. Чернишова вважає фразеологічні єдності, фразеологічні вирази, до яких відносяться загальноживані прислів'я, приказки та стійкі вигукі і модальні висловлювання.

Одна з останніх найбільш повних класифікацій ФО належить В.М. Телії [12, с.58], До базових класів фразеологізмів автор відносить все поєднання слів, для яких характерні три основні параметри: приналежність до номінативного інвентарю мови, ознака повної або часткової ідиоматичності, а також властивість стійкості, в тій чи іншій мірі її варіабельності, що виявляється в абсолютній або відносній відтворюваності словосполучень в готовому вигляді.

Під номінативним інвентарем мови розуміється вся сукупність її одиниць, що володіють комунікативною функцією. Номінативні одиниці служать засобом побудови висловлювань. В. Н. Телія [12, с.60] виділяє класичний тип номінативних одиниць, до якого відносяться слова, що виражають різні види відносин (просторові, просторово-часові та ін.), і

некласичний тип, до якого входять комбінації слів, які називають фрагменти дійсності як цілісні позамовні об'єкти, ситуації. Цей тип представлений фразеологічними одиницями, які поділяються на шість класів:

1) ідіоми, або поєднання з повністю переосмисленим значенням, що виступають як цілісні за номінативною і структурно-семантичною організацією знаки. Ідіоми є ядром фразеології;

2) фразеологічні сполучення (так В.В. Виноградов назвав відтворювані поєднання слів), які безпосередньо взаємодіють за своєю структурою з одиницями лексико-семантичної системи мови (в англійській традиції такі поєднання називаються лексичними колокаціями). Основними характеристиками одиниць цього класу є те, що хоча б один з компонентів такого поєднання виступає в своєму вільному значенні і виконує роль семантично ключового;

3) пареми (прислів'я і приказки), що володіють одночасно і прямим і алегоричним значенням, оскільки це твори народної творчості, що відображають цілісну картину світу народу. Їх відтворюваність забезпечується цитуванням їх як певної сентенції, що не має одиничного автора, а є результатом народної мудрості. Н. М. Шанський називає такі ФО фразеологічними виразами;

4) мовні штампи, тобто образні вислови, що відображають об'єктивну інформацію тими засобами, які пов'язані з цією предметною областю. Це можуть бути газетні штампи, елементи фінансового ділового мовлення, політичні терміни та ін.;

5) різного роду кліше (формули вітання, ввічливості, вступу в розмову, пропозиції послуг і т.п.);

б) крилаті вислови.

Всі ці класи характеризуються окремооформленістю і відтворюваністю.

1.3. Метафора як основа образності фразеологічних одиниць

Одним з основних ознак ФО, як ми вже говорили, є ідиоматичність, тобто здатність словосполучення з повністю переосмисленим значенням висловлювати цілісну номінацію, будь то співвіднесеність з одним ім'ям, предметом, реалією або ситуацією. Процес утворення ідіоми – це залучення поєднання слів в метафору (або інший троп) на основі подібності того сенсу, який лежить в основі номинативного задуму, і того, що позначається поєднанням в його буквальному значенні, і що, до того ж, залучено в певну структуру знання про світ – деякий “сценарій” або “фрейм” [12, с.60].

Цей процес завжди спонтанний, не орієнтований ні на які регулярні семантичні правила вибору і комбінації слів [1, с.27]. Він залежить, як правило, тільки від метафори, образу, що лежить в основі ФО, який з часом може забуватися, стертися, продовжуючи, проте, жити в мові у вигляді якихось вельми часто незрозумілих елементів сталого обороту.

Справді, не кожен носій української мови в наші дні знає, що таке “байдики”, або “рогатина” у відомих фразеологізмах. Але ж всі ці образи народилися з реального культурно-історичного досвіду мовної спільності; свого часу пряме значення цих оборотів було зрозуміло всім, і образне порівняння дій особи, яка поводить себе подібно до того, як ведмідь, що йде на рогатину мисливця, надсилало співрозмовника до реальної ситуації полювання. Сьогодні, коли з рогатиною ніхто вже не полює, цей образ стертий, а пряме значення метафори, що лежить в основі фразеологізму “лізти на рогатину”, можна знайти лише в словниках і спеціальних дослідженнях, однак переносне значення цього виразу, сенс його як ФО, абсолютно ясний, він збережений в мові без змін. При частому вживанні образні мовні засоби стираються [7, с.49].

Ш. Баллі розрізняє три ступені стирання образу: чуттєвий образ, покладений в основу переносного значення, переходить в емоційний, який, в свою чергу, так само втрачається і залишається лише форма, образність якої

можна встановити тільки етимологічно. В мові образ реалізується у вигляді метафори. Однак повернемося до виникнення образності.

Т. З. Черданцева в своїй праці “Мова та її образи” [17, с.77] згадує італійського філософа і вченого Дж. Віко, який намагаючись зрозуміти природу мови, вважав образність одним із засобів збагачення мови, джерелом нових назв речей. Образність виникає при переосмисленні окремих властивостей або ознак предметів або понять, що позначаються словом, вживаним в переносному значенні. Переносне, метафоричне, значення виникає за асоціацією з прямим і часто передається не одним словом, а цілим словосполученням або реченням, які згодом стають фразеологічними одиницями.

Під образністю Т. З. Черданцева [17, с.8] розуміє алегоричність, метафоричність в широкому сенсі. Вона може бути властива окремим словам і стилям мови, передбачає використання слів і словосполучень не в прямому, а в переносному сенсі і можлива за умови існування опозиції “образність – необразність”. Метафора, що лежить в основі подібної мотивованості ідіом, відрізняється від словесної метафори тим, що перенесення значення у фразеологізмі відбувається за подібністю цілої ситуації, тоді як мовна метафора – це перенос значення за подібністю предметів, що не мають між собою нічого спільного. Метафора застосовує образ, сформований щодо одного класу об’єктів, до іншого класу або до конкретного представника іншого класу [2, с.348].

Аристотель характеризує метафору як явище, яке складається з надання предмету імені, що належить до будь-чого іншого; надання здійснюється або від роду до виду, або від виду до роду, або від виду до виду, або по аналогії.

Метафора індивідуалізує предмет, відносячи його до класу, якому він не належить, оскільки це спосіб вловити індивідуальність предмета або явища, передати його неповторність, причому передати досить лаконічно, не вдаючись до довгого багатослівного опису, а лише викликаючи в пам’яті

образ і даючи можливість домислити порівняння, домалювати картину в усіх фарбах. ФО є цілою ситуацією – образом, згорнутим до одного словосполучення, вона діє як мікротекст в тексті. Метафора, якщо вона вдала, допомагає відтворити образ, що не даний в досвіді, адже мова уміє витягувати значення з образу [2, с.359]; Х. Ортега-і-Гассет надає величезного значення використанню метафори як в мові поезії, для якого “вона і є суттю”, так і в мові науки, для якої вона “незамінне знаряддя розуму, форма наукового мислення”, оскільки все нове, що з’являється у світі людей, а особливо абстрактні поняття, людина називає, використовуючи вже існуючі слова з закріпленими за ними значеннями – так народжуються терміни.

Отже, народження метафори Н. Д. Арутюнова [2, с.369] представляє як взаємодію двох сутностей – об’єктів дійсності, тобто основних суб’єктів метафори, і деяких уявлень, що асоціюються з допоміжним суб’єктом, з деякою категорією, яка збігається або не збігається зі значенням слова, яке метафоризується. Метафора, що вживається в мові заради створення експресивної забарвленості, дає яскравий образ, що допомагає індивідуалізувати предмет, виділити його з йому подібних, дати йому оцінку, відзначити якісь його особливості. Якщо образ згаса, метафора може зникнути, а на зміну їй приходять інші метафори. Так виникають слова, що вживаються в фігуральному сенсі (для позначення незграбної людини в українській мові існує мінімум три метафоричні характеристики, заснованих на різних ознаках – ведмідь (через косолапість), корова (через неповороткість), слон (через масивність) [2, с.364].

З точки зору сучасного погляду, механізм метафоризації дає можливість створювати нові мовні значення і мовні знаки. Вона дає терміни, вона дає мотивовані значення слів при збереженні їх основного значення. Перехід метафори з фігурального вислову в мовний знак відбувається тоді, коли метафоричне переосмислення слова або словосполучення, яким вона виражена, призводить до втрати колишньої і придбання нової референції [16, с.72]. Ідіома, або ФО – це мовний знак, в основі якого, як правило, лежить

метафора. У складі ФО метафора втрачає свою індивідуальність, оскільки ФО, позначаючи стандартну ситуацію, стає надбанням усієї мовної спільності і функціонує в мові як готовий штамп: ФО відтворюється в потрібній ситуації в готовому вигляді, в певному складі і з закріпленим за нею значенням. ФО виникає в процесі ідиоматизації, коли значення втрачає прямі зв'язки і використовується для позначення нового денотата. Відновити первинне значення словосполучення, яке стало фразеологізмом, можна через відновлення того образу, порівняння з яким або уподібнення якому за допомогою метафори лягло в основу ФО.

Розглядаючи метафору як імпліцитне порівняння, Єва Саман'єго Фернандес [32, с.46], вказує на ті її аспекти, які викликають найбільші труднощі у вивченні цього феномена:

- 1) інтерпретація метафори;
- 2) співвідношення метафори і понятійного процесу;
- 3) процес створення або народження метафори;
- 4) співвідношення метафори і культури;
- 5) ідентифікація метафори, тобто визначення її кордонів, вичленення її з висловлювання або контексту;
- 6) класифікація видів метафори;
- 7) лексикалізація метафори;
- 8) причини безеквівалентності метафори;
- 9) семантика метафори;
- 10) творча сила метафори в процесі встановлення фразеологічних одиниць і стійких образів [32, с.27].

З плином часу погляд на метафору як на внутрішньомовний феномен змінювався: якщо класична точка зору, яка належала до Аристотеля, Сократа, Платона, Цицерону і Квентіліану, відображала тільки її функцію прикрашати мову, то в середні віки метафорі надається релігійний сенс і, отже, дидактична функція. Раціоналізм і емперізм вважають метафору

стилістичною фігурою: “*metafora es un ornamento superfluo*” [32, с.49]: “метафора – це надлишковий, непотрібний орнамент”.

XIX століття визнає за метафорою не тільки функцію прикраси мови, а й функцію творення двох базових елементів: образності і уяви. Таким чином, процес, при якому слова створюють реальність і переносять її в реальний світ через уяву, є процесом метафоризації [32, с.49].

У XX ст. логічний позитивізм стверджує, що вирази мають сенс лише в тій мірі, в якій вони можуть бути застосовні до реальності, а оскільки референт метафори видається сумнівним з точки зору реальності, то і сама метафора має статус *extralogico* [32, с.50].

Семантика пояснює створення метафори та її інтерпретацію збігом однієї або більше спільних сем з метафоричним терміном і тим, що він собою замінює [32, с.53]. Когнітивні теорії ґрунтуються на двох фундаментальних аспектах: поперше, на повернення метафорі її початкової ролі прикрашати мову в усіх аспектах, а не тільки в літературі; і, подруге, на вивченні когнітивних процесів, тобто того, як слухає/читає/сприймає той, що здатний інтерпретувати цю фігуру мови. Цими дослідженнями займаються порівняльні теорії, теорія аномалій, теорія замін і психолінгвістика [32, с.55].

З точки зору прагматики, метафора належить до тієї ж категорії фігур мови, що і іронія, алегорія, в основі якої лежить принцип порушення відповідності між тим, що мовець хоче сказати, і тим, що він говорить насправді, тобто між змістом висловлювання і буквальним змістом складових його слів. Однак це можливо тільки в контексті, оскільки контекст є першим і необхідним фактором для розуміння метафори.

Нова теорія метафори стверджує, що наша концептуальна система заснована на базових метафорах, представлених в лінгвістичній системі в різних формах: у мові існують вирази, які ми вивчили інстинктивно поряд з культурою і мовою взагалі і про сенс яких ми навряд чи усвідомлюємо. Це концептуальні метафори [32, с.57].

Ф. Кітті [25, с.17] пропонує два принципи вивчення метафори: інтерпретація першого і другого порядку і теорія семантичних полів. Значення метафори відноситься до інтерпретації другого порядку (оскільки є опосередкованою і не залежить від буквального значення слів, її виражають). Однак буквальне розуміння виразу, що містить метафору, необхідне для визначення семантичного поля, на основі якого вона створюється, тому що феномен метафори вимагає реорганізації концептуального поля на основі семантичного [32, с.59]. Основна проблема перекладу метафори на іншу мову полягає у величезній кількості культурних референцій, що значно ускладнює її внутрішню інтерпретацію, а отже і ступінь її перекладеності [32, с.62].

Роса Рабадан включає метафору в полісистему мови, тому що вона не може бути пояснена або зрозуміла без посилань на літературну, лінгвістичну, соціокультурну систему. З точки зору семантики метафора фальшива: втрата буквального понятійного змісту відкриває можливості герменевтичного аналізу, ядром якого є виявлення *tertium comparationis* між двома предметами або ситуаціями [30, с.136].

Р. Рабадан виділяє три групи метафори:

1) вторинна (або контекстуальна) метафора, що приводиться автором на базі іншої метафори, яку реципієнт може зрозуміти, знаючи прецедентний текст або образ, що став основою цієї вторинної метафори. У ній в найвищій мірі яскраво представлено порушення літературних і лінгвістичних правил полісистеми в синхронії, оскільки така метафора важлива зараз в цьому контексті [30, с.139];

2) традиційна метафора, організована і включена узусом в літературну і лінгвістичну традицію полісистеми і в силу цього має сильну культурну конотацію і референцію. Її статус як метафори сприймається як такий носієм мови, здатним використовувати її в певному історико-літературному контексті [30, с.140];

3) лексикалізована метафора, яку мовець перестав сприймати і яка стала частиною лінгвокультурної системи. Така метафора використовується в рамках норми відповідно до правил полісистеми, повністю перейшовши зі сфери літератури в сферу загальної семантики і функціонуючи в мові в якості виразів з більш яскравим експресивним забарвленням. Метафори цього типу мають дискриптивну функцію, не володіють спеціальною релевантністю, оскільки не створюються безпосередньо в тексті, а з'являються і актуалізуються в контексті в рамках мовного узусу. До цього типу належать ідіоми, наукові терміни [30, с.142].

Отже, вивчивши перераховані вище точки зору на природу метафори і особливості її функціонування в мові, можна зробити висновок про те, що цей троп становить основу образності стійких виразів (ФО) різних типів (дієслівних, номінальних, ад'єктивних та ін.). Метафора існує в свідомості народу і адекватно сприймається представниками кожної лінгвокультурної спільності. У мові вона відтворюється в готовому вигляді і є невід'ємною частиною семантичного наповнення ФО.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ І СЕМАНТИКИ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ

2.1. Фразеологія як відображення картини світу

Людині властиво висловлювати своє бачення світу різними способами, в тому числі за допомогою мовних засобів. Будь-яку ситуацію людина можна описати, використовуючи вже існуючі мовні знаки. Однак для вираження свого ставлення до описуваної події чи явища той, що говорить, як правило вдається до образності і тим самим створює нові фразеологізми, оскільки “в кожному конкретному випадку комунікація може здійснитися тільки тоді, коли той, хто говорить і слухає можуть здогадатися, що має на увазі його співрозмовник. Якщо сенс такої непрямі вираженої інформації стає надбанням спочатку вузького, а потім і більш широкого кола носіїв мови, то такий вислів фразеологізується” [16, с.101].

Хоча фразеологізація як лінгвістичне явище універсальна (наявність фразеологізмів властиво усім мовам), проте в кожній мові вона має свої особливі форми вираження. Пояснюється це тим, що ФО, будучи окремооформленими мовними знаками, в порівнянні з одиницями нижчих рівнів – фонемами, морфемами, словом – володіють більш складною лексикограматичною і, особливо, смисловою структурою, в утворенні якої в набагато більшому ступені беруть участь екстралінгвістичні і етнолінгвістичні чинники. Ці фактори відіграють важливу роль у формуванні та розвитку ФО, обумовлюють їх національний характер [10, с.40].

В останні роки зріс інтерес до вивчення механізмів міжкультурної комунікації, основною умовою якої є знання реалій культури співрозмовника. При цьому необхідно мати на увазі особливості так званого національного характеру учасників комунікації, оскільки кожна культура має

свою систему етичних і естетичних цінностей, своє уявлення про світ, свої стереотипи поведінки і мовні формули, що використовуються в тій чи іншій ситуації, іншими словами свої національно-культурні особливості відображення картини світу в поведінці і в мові.

В даний час в багатьох дослідженнях, присвячених проблемам лінгвокультурології, мова визнається не тільки засобом трансляції культури від одного покоління до іншого, а й предметом культури, її невід'ємною частиною. Культура ж трактується як “та частина картини світу, яка відображає самосвідомість людини, історично видозмінюється в процесах особистісної або групової рефлексії над ціннісно значущими умовами природного, соціального і духовного буття людини” [13, с.9], культура, так само як і мова, – це форма свідомості, що відображає світогляд людини [12, с.224]. Іншими словами, культура – це хранитель придбаних у всіх областях знань народу, вироблених їм моральних законів і ментальних зразків, які регулюють життя носіїв тієї чи іншої культури на всіх рівнях, в тому числі і на рівні мовного спілкування, про що було сказано вище. Рівень мовного спілкування висловлює в мові особливості культури і менталітету. Найбільш яскраво ця мовна своєрідність відбивається у фразеології, незважаючи на її універсальний характер (будь-яка мова має свій фразеологічний фонд).

Фразеологія, як відомо, найтіснішим чином пов'язана з історією, культурою і побутом народу, саме в ній найбільш виразно виступають ті явища, які носять характер національної специфічності, які відрізняють культуру і менталітет однієї мовної спільності від всіх інших. У цьому сенсі особливістю іспанської мови є її зовнішня варіативність в територіальному просторі, тобто існування національних варіантів іспанської мови країн Латинської Америки, що збагачує екзотичною лексикою не тільки словниковий склад взагалі, але і фразеологічний фонд зокрема.

З огляду на подібні прояви варіативності на всіх рівнях мови, Н. М. Фірсова зазначає, що при розгляді національно-культурної специфіки комунікації зазвичай звертається увага на її прояв при зіставленні різних мов,

здається, що при вивченні полінаціональних мов (якою є іспанська) не менш важливо досягнення національної своєрідності комунікації носіїв різних національних варіантів однієї і тієї ж мови [15, с.23].

Отже, фразеологізми розкривають характерне для даної мовної, лінгвокультурної спільності світобачення і світорозуміння, відображають риси психології і побуту, особливості географічного положення, історію і традиції, ставлення до інших народів і до явищ власного життя. С. Г. Термінасова уподібнює роль фразеологізмів у виробництві мови до “спецій, які додають у страву обережно, на кінчику ножа, а сама страва, тобто мова, складається із зовсім інших, менш гострих і яскравих, нейтральних компонентів неїдіоматичного характеру” [14, с.80].

Особливість ж кожної окремо взятої фразеології і полягає у використанні національно-культурного компонента, що включається до складу фразеологічного обороту. В якості національно-культурного компонента в складі ФО дуже часто виступають назви рослин і тварин (*ser como melón de invierno. Estar como ratón en el queso, estar como perro con gusano*), власні імена (*a Fulano y a Mengano, ser como el perro de San Roque; la rodilla de Mariquita, que mancha más que quita*), топоніми (*a robar a Sierra Morena, unto de Méjico*), а також згадка реалій (*ponerse flamenco*) і посилення на різні культурно-історичні події, що видно, наприклад, з наявності великої кількості фразеологізмів зі словом *moro* – “мавр” (*ofrecer el oro y el moro, a más moros más ganancias*).

Все вищесказане підтверджує положення про культурнонаціональну специфіку фразеологічного складу кожної мови. Так, в національних варіантах іспанської мови Латинської Америки рясніють індіанізми, що надають екзотичне забарвлення мови носіїв цих варіантів (наприклад, в мексиканському варіанті в ФО багату фразеологічну парадигму має компонент *chocolate* що є маркером мексиканської культури: *como agua para chocolate* – відчувати вищу ступінь роздратування, напруження почуттів [19, с.106].

В контексті прислівникові фразеологічні звороти, як і прислівники, можуть співвідноситися з питальними словами *dónde*, *cuándo*, *cuánto*, *cómo*. Цю синтаксичну функцію Х. Касарес називає займенниковою, тому що за допомогою прислівників відбувається заміщення вже наявного позначення кількості, способу, часу, місця і т.д.

Велика кількість адвербіальних фразеологізмів у фразеологічній системі іспанської мови можна пояснити тим, що в іспанській мові недостатньо діалектів, а їх недостача відшкодовується саме адвербіальними фразеоборотами, що виражають необхідне значення повторної ознаки. Ці звороти вживаються з дієсловами руху, стану, а також з дієсловами, що відображають розумову діяльність, розумовий процес. Виняток становлять адвербіально-ад'єктивні порівняльні конструкції, які з дієсловом буття можуть заміщати позицію визначення.

Специфікою іспанських ФО на відміну від українських, що містять соматичні компоненти “рука” і “нога”, є те, в них відображена двочленна семантична структура цих лексичних одиниць: “рука” – це “mano” (кисть) + “brazo” (частина руки вище кисті), а “нога” – це “pie” (ступня) + “pierna” (частина ноги вище ступні). Ці компоненти з однаковою частотою беруть участь в утворенні ФО, але не взаємозаміняють один одного. Дане явище говорить про своєрідність мовної картини світу носіїв іспанської мови.

2.2. Особливості фразеологічних одиниць в компаративних конструкціях зі сполучником *como*

ФО, що представляють собою компаративні конструкції зі сполучником *como* за своєю суттю є розгорнутим визначенням (або характеристикою) будь-якої особи, предмета або дії. Взагалі специфіка фразеологізмів і всього фразеологічного складу мови в тому і полягає, що вони не стільки називають позначається, скільки характеризують його – в

цьому основне функціональне навантаження ФО, що мають подібну вмотивованість.

Фразеологізми збагачують лексичний склад мови оціночно-експресивними засобами, а також засобами, що допомагають відобразити подробиці, деталі позначається, які неможливо описати за допомогою простої лексичної номінації. Фразеологізми за рахунок своєї образної мотивації здатні забезпечити емотивність, тобто відобразити відношення суб'єкта до того, що позначається – цим створюється експресивний ефект, ФО “відображають образ – ситуацію, виступають як мікротекст в тексті” [12, с.83]. Найбільш яскраво ця їхня “здатність” в іспанській мові виражається саме в компаративних конструкціях зі сполучником “*como*”.

Образне порівняння зазвичай визначається як вид тропа, що полягає в зіставленні одного предмета/явища з іншим з метою підкреслення, виділення, більш яскравого зображення якої-небудь його ознаки. У ньому називаються обидва предмета, що зіставляються а також ознака, за якою вони зіставляються. Таким чином, образне порівняння складається з:

- а) компонента, що є предметом порівняння – це суб'єкт порівняння;
- б) компонента, що служить опорою порівняння – це носій образу, який приєднується до інших компонентів за допомогою порівняльного сполучника;
- в) компонента, що вказує на те загальне, що є між двома першими.

Цей компонент виконує роль посередника, тому займає місце переважно між двома першими [10, с.102].

Такі обороти мають адвербіально-ад'єктивні значення, оскільки в висловлюванні виконують функцію характеристики дії або особи/предмета. Г. Корпас Пастор відносить дані ФО до ад'єктивних або дієслівних структурно-семантичних типів. Ад'єктивні ФО утворюються на основі “стереотипного порівняння” [22, с.102], і мають структуру: прикметник + *como* + іменник (*blanco como la pared* – білий/блідий як стіна; *fuerte como un toro* – сильний як бик).

Дієслівні ФО утворюються за схемою: дієслово + іменник або іменник з визначенням [22, с.103], як то “*Dormir como un tronco – міцно спати, спати як колода; vivir como credos – жити в бруді, жити як свиня; ponerle a alguien como chupa de domine – насварити когось, рознести в пух і прах*”.

В іспанській мові функціонує значна кількість розгорнутих по структурі ФО, що представляють собою фрагмент прислів'я або приказки або уривок з цитати. Такі ФО мають структуру цілого підрядного речення, а часом і одиниць більш високого рівня організації, які відсилають до фольклорної традиції або прецедентного тексту (літературного твору) – *como Quevedo, que ni sube ni baja, ni se está quedo* – про людину, яка, потрапивши в скрутне становище, не може з нього вибратися, та завдає дискомфорту оточуючим,

Подібні ФО паремійного характеру, або паремійного походження, мають тенденцію до скорочення до традиційної компаративної конструкції, що складається зі сполучнику *como* і компонента, що відображає предмет порівняння без подальшого поширення ситуації.

2.3. Семантико–функціональні характеристики національно-культурних компонентів у компаративних фразеологічних одиницях

Як вже зазначалося, в основі порівняльного обороту лежить метафора, яка відображає спосіб бачення світу даної лінгвокультурної спільності, мовну картину світу даного народу. Фразеологізми виникають в національних мовах на основі образного уявлення дійсності, яке відображає духовний досвід народу, пов'язаний з його культурними традиціями, і, отже, є носієм національного бачення світу [9, с.56].

Джерелами відмінних знаків культури можуть виступати ритуальні форми народної специфіки і народна мудрість, укладена приказкових формах, культурно-історичні події та реалії, звичаї і особливості побуту. У мові все це закріплюється у вигляді різного роду референцій, в тому числі

яскравих образних порівнянь, що мають цінність для даної мовної картини світу. Маркером національно-культурної особливості є характерна для даної лінгвокультурної спільності система образів-еталонів, відображених в стійких порівняннях типу: *rabioso como oso* (злий як ведмідь) – в українській мові: злий як чорт.

Ці образи – результат емпіричного пізнання дійсності і його оцінювання [12, с.241]. “Ці традиційні, тобто відтворювані з покоління в покоління, еталонні порівняння не тільки відображають світобачення, але – що більш важливо – вони пов’язані зі світоглядом, оскільки є результатом власне людського порівняння властивостей з “нелюдськими” властивостями, носії яких сприймаються як еталони властивостей людини ... Еталон – це характерологічна образна підміна властивостей людини або предмета будь-якої реалією – персоною, натуральним об’єктом, річчю, які стають знаком домінуючого в них, з точки зору побутово-культурного досвіду, властивості” [12, с.242].

Образи-еталони можуть бути загальними у різних народів, але можуть бути і своєрідними, як уже говорилося вище. Саме вони визначають національну специфіку кожної окремо взятої фразеології.

Зібраний нами матеріал показав, що до складу аналізованих нами ФО в якості компонентів порівняння входять одиниці, які об’єднуються в такі лексикосемантичні групи: назви тварин і птахів, рослин і плодів, імена, топоніми, гастрономічні терміни, назви одягу, житла людини, назви явищ природи, назви національностей (етноніми), професій і ремесел, посилання на культурно-історичні події. Аналіз кожної з цих груп допомагає побачити національну своєрідність іспанської культури. Всього нами розглянуто понад прикладів (що містять близько компонентів порівняння), взятих з україномовних і іспаномовних фразеологічних словників, творів художньої літератури та іспанської преси, а також з матеріалів опитування інформантів, що відображає функціонування ФО в розмовній мові.

Розглянемо компаративні конструкції, що мають в своєму складі **назви тварин**. Серед розглянутих нами ФО ця група є найбільш численною – в ній фігурують назви представників фауни (тварин, птахів, риб, комах). Метафоризація зооморфізму взагалі характерна для багатьох мов: у багатьох фольклорних системах, а згодом й у літературних формах (казках, байках і т.д.), тварини були уособленням людини, спостереження за їх звичками дало ґрунт для подібних порівнянь, які стали потім стійкими і перетворилися в компаративні ФО.

Як правило, тварини в таких ФО співвідносяться з людиною, їх поведки і якості з будь-якими людськими рисами характеру, вчинками, емоційним станом. Цікаво відзначити, що для позначення таких людських якостей, як хитрість, спритність, лютість, гордовитість використовуються здебільшого назви диких тварин а для позначення дурості, неповороткості, байдужості – домашніх:

Como el águila – важливий, зарозумілий, гордовитий, самовдоволений;

Como un buitre – хижий як шуліка; чорний як ворон;

Batirse como una fiera – битися як лев;

Tirarse como una fiera – кидатися на людей (в нападі сказу);

Correr como un game – бути легким як лань, швидким на ногу;

Como la langosta – шкідливий, склочний;

Como el león con la calentura – неспокійно, нервово, як звір в клітці;

Ligero como una liebre – легкий, прудконогий;

Feroz como lobo – лютий звір;

Como un oso – чудовисько, страшний, кудлатий як ведмідь;

Como una sabandija – верткий як ящірка, пронириливий, виверткий;

Como tigres/rabioso cual oso – сердитий, лютий, злий як чорт;

Como un zorro – хитрий як лисиця;

Torpe como (un) asno – дурень, бовдур; хам;

Dócil como un borrego – слухняний, покірний, лагідний як ягня;

Como el/un buey – тупий і покірний; грубий, неотесаний; повільний, неповороткий;

Como el/un burro – нав'ючений як віслук; тупиця; покірний, безсловесний;

Ser como el caballo del polaco, que todo se le vilvian maduras – бути невдахою, бідолашним, нещасливим;

Quedar como cerdo – вчинити по-свинськи;

Gordo como un gocho – товстий як борів;

Sucio como un gocho – брудний як свиня;

Manso como un cordero – лагідний як ягня;

Ir como cordero a su manada – покірно, слухняно йти;

Cobarde como una gallina – боягузливий, боязкий, мокра курка;

Como las mulas de reata – слухняний, покірний;

Como mula con collera – безглуздо, смішно одягнений;

Como una mula – бовдур, дурний як сивий мерин.

Назви комах найчастіше використовуються для позначення великої кількості, за винятком мурашки, що є до того ж символом працьовитості:

Vivir como chinches (або *como moscas*) – жити в тісноті, тулитися, як оселедці в бочці;

Caer como chinches en invierno – мруть як мухи;

Como (las) hormigas – аж кишать; видимо-невидимо;

Trabajador como la hormiga – працьовитий, домовитий;

Como las moscas al vino – налетіти як мухи на мед;

Como moscas – тьма, сила-силенна.

Цікаво відзначити, що з усіх водних мешканців риби також виражають ідею безлічі, а краби і раки – ступінь засмаги або стан збентеження, сорому чи гніву, при яких людина червоніє:

Como sardinas en la lata – дуже багато, як оселедців у бочці;

Como boquerones en la bonasta – дуже багато, як оселедців у бочці;

Como cangrejo – червоний від сорому; дуже засмаглий;

Como camarón – червоний від сорому; дуже засмаглий.

Назви птахів служать, як правило, для характеристики голосу або вокальних даних, а також для позначення інтенсивності кольору. Виняток становить папуга – уособлення балакучості:

Como el pavo – дуже корисний;

Como un buitre – чорний як ворон; хижий як шуліка;

(Negro) como una abubilla/azabache/abutarda – чорний, як смола, як вороняче крило, як галка;

Como la paloma – сліпуче білий; невинний, невинний;

Cantar/charlar como un lorito/una cotorra/un papagayo – виказати все; базікати без угаву;

Cantar como un jiguero – дзвінко співати, заливатися жайворонком;

Cantar como calandrie (como canario) – співати як жайворонок, дзвінко, добре;

Cantar como un ruiseñor – добре співати, заливатися соловейком;

Cantar como un mirlo – співати як соловей, жайворонок.

В компаративні конструкціях, що мають в своєму складі назви **рослин** найбільш поширеними є такі тематичні групи:

1) позначення кольору:

Colorado como la (una) acerola/cereza/un clavel/la (una) fresa/una grosella/una guinda/una manzana/el pimentón/una sandía/el (un) tomate – червоний, червоний як мак; рум'яний як яблучко;

Negro como la endrina – синяво-чорний;

Como la flor del almendro – білосніжний; швидкоплинний, тимчасовий;

Blanco como el jazmín/el nardo – білосніжний;

Como el maíz – золотистий; сяючий чистотою;

2) позначення розміру:

Como la sandía/calabazas – величезний, здоровенний;

Como manzanas – дуже великий, з яблуко;

Como garbanzos – великі як горошини (про сльози, градуси; про ін. дрібних предметах);

Como nueces/reznos/setas – великий як горіх (про дрібні предмети);

3) позначення різкого, “колючого” характеру:

Como un cardo (borriquero) – крутий, різкий, грубий, дикун;

Como la (s) zarza (s) – чіпкий, колючий; хитромудрий, міцний горішок;

Ser como unas ortigas/abrojos – колючий як їжак, йоржистий;

4) позначення гіркокого смаку:

Como la cicuta/las achicorias amargas.

До цієї групи ми включаємо компоненти *paja, palo, palillo, tronco, leño, viña*, які не є назвами рослин, але мають до них безпосереднє відношення, будучи їх частиною.

Для позначення високого зросту людини, його худорлявості, використовуються компоненти *paja, palo, palillo*: (*seco*) *como palo de escoba* – довготелесий, худий як жердина; *como la raja de centeno* – довготелесий. При цьому останні два компонента відображають ще й упертий характер. Компоненти *tronco, leño* уособлюють міцно сплячої людини – *dormir como un tronco/leño* – спати як колода, дуже міцно. *Viña* – виноградна лоза – передає беззахисність: *como vina sin vallado* – беззахисний, безпритульний.

Серед компаративних конструкцій, що мають в своєму складі **гастрономічні терміни** найбільший інтерес представляють терміни “*pan*” – “хліб” (*bueno como el pan* – доброї душі людина, *necesitar como el pan de la vida* – необхідний як повітря) і “*aceite*” – “оливкова олія” (*caro como el aceite de Aparicio* – на вагу золота, дуже дорогий, *marchar como sobre aceite* – як по маслу, дуже добре, *venir como el aceite a las espinacas* – дуже до речі, в самий раз, як ложка до обіду).

Обидва ці компоненти мають позитивну конотацію в складі ФО, оскільки історично є продуктами харчування першорядної важливості і невід’ємними складовими будь-якої трапези. Цікаво відзначити, що в латиноамериканських варіантах іспанської мови замість компонента *pan*

часто вживається компонент *maíz*, оскільки кукурудза для жителів багатьох країн Латинської Америки є не менш важливим продуктом, ніж хліб для іспанців. Для української ментальності хліб також святий, він “всьому голова”, і важко собі уявити народ, що не цінує його. Хліб, в якому б то не було вигляді, присутній на будь-якому національному столі, але ось замість традиційних для українського столу солі, перцю, гірчиці іспанець поставить оливкову олію і оцет (відзначимо, що при цьому “оцет”, як компонент порівняння в складі ФО позитивних емоцій не викликає: *tener cara de vinagre* – “мати кислий вираз обличчя”).

Ідею легкості дії в іспанській мові передають обороти з дієслівним центром *hacer como buñuelos, vender como pan caliente/los churros*, що мають в українській мові відповідність “продавати як гарячі пиріжки”. В основі цих ФО лежить образ найтипівіших для іспанської та української кухні хліба, різновидів пончиків, оладок, млинців.

Для позначення великого розміру, вгодованості використовуються, як правило, назви ковбасних виробів: *morcillas, salchichas: como morcillas/salchichas* – товсті як сосиски (про пальці), набряклий, опухлий (рука, нога, палець, ніс).

Ідея вищого прояву люб’язності, нудотності характеру, виражається компонентом *azúcar (como azúcar en el agua, como sal en el agua* – надзвичайно послужливий, люб’язний, щедрий), *pasta/sopa de almendra (como sopa de almendra, como la pasta de almendra* – дуже солодкий, м’який, розуміючий, податливий), інші солодкі на смак продукти: *mazarán, jalea, caramelo (como de mazarán* – немов цукровий, м’який, піддатливий, ласкавий, *afable/cariñoso como el/un acitron* – сама привітність, сама доброта і люб’язність). Цікаво, що в цей ряд “солодких” компонентів не входить “мед”, оскільки він відображає ідею привабливості, чарівності: *como con miel*.

До компаративних конструкцій з **власними іменами** належать реальні історичні особам, біблійні і літературні персонажі, а також персонажі народної творчості. ФО, засновані на Святому Письмі, мають універсальний,

загальнохристиянський характер, і їх образність зрозуміла кожній людині, яка добре знає Біблію. За кожним таким порівнянням стоїть біблійний сюжет, що полегшує їх перекладеність, оскільки вони можуть бути передані буквально:

Viejo como Matusalén – старий як Мафусаїл;

Vender como Judas a Cristo – продати як Іуда Христа;

Falso como el alma de Judas – підступний як Юда

Asarse como San Lorenzo – страждати від спеки, згоряти від нетерпіння;

Como San Martín – всім поділиться, останню сорочку зніме.

Найбільш яскравий слід в історії Іспанії залишив Сантьяго, який є скоріше легендарною особистістю і став покровителем Іспанії. ФО *como Santiago y los moros* означає “перебувати в постійній ворожнечі, на ножах, як кішка з собакою; бути несумісним одне з іншим”. Ще одна історична особистість – Колумб – дала нам вираз *ser como el huevo de Colón* – “бути простим, очевидним, мати просте рішення”. З ним пов’язана наступна легенда: вчені мужі, які зібралися в Саламанці, вирішили, що неможливо знайти інший шлях в Індію, крім вже існуючого на той час. Колумб запитав їх, чи може хто-небудь з них поставити яйце. Магістри відповіли, що це неможливо. Тоді Колумб надколов яйце і поставив його на стіл, сказавши: “Це було неможливо, але ж ніхто і не пробував” [67, с.79].

Серед літературних персонажів в порівняльних конструкціях згадуються Пенелопа (*como la mujer de Ulises* – вірна, стійка як Пенелопа) і Санчо Панса (*como Sancho Panza* – практичний, діловитий, розважливий, скупий, собі на умі). Велику частку в даній групі ФО мають імена персонажів народної творчості – казок, пісень, байок, прислів’їв, приказок, інших фольклорних сюжетів. Так, ФО *como la carabina de Ambrosio* – “нікчемний, непотрібний” – походить з легенди про селянина Амбросіо, який жив на початку ХІХ ст, і який вирішив від бідності стати розбійником, але при цьому він озброївся незарядженою рушницею, що стало приводом для

глузувань на його адресу . Вираз *como Dios pintó a Perico* – “точно, в точності” сходить до апеллативу *perico*, яким раніше називали будь-яку особу чоловічої статі. У сучасній розмовній мові іспанців слово *perico (-a)* молодь вживає замість *chico (-a)*.

Багато подібних ФО функціонують як у своїй повній формі у вигляді мікротексту, так і в скороченому вигляді простої компаративної конструкції: *como la purga de Fernando (que desde la botica estaba obrando)* – і ойкнути не встигнеш; *como Quevedo(que ni sube ni baja ni se está quedo)* – а він все на тому ж місці, а він все той же; *como la espada de Benito (que nunca encontraba vaina porque su casa la barrió al aire)* – непридатний, нікчемний, даремний.

Компаративні конструкції, що мають в своєму складі **топоніми** – географічні назви (міста, села, інші населені пункти, місцевості, назви річок і озер і т.д.). Топоніми можуть вживатися в ФО як в своєму прямому значенні, тобто для вказівки конкретного місця з властивою тільки йому характеристикою, так і в непрямому значенні, коли вони служать субститутом назви будь-якого місця взагалі. Прикладами перших ФО можуть служити вираження:

Como los bandidos de Sierra Morena – справжній бандит, розбійник з великої дороги (Сієрра Морена знаменита тим, що там ховалися контрабандисти);

Como el puerto de Guadarrama/de Pajares – холодно як на полюсі, собачий холод;

Como mentar la China – щось невідоме, мудре;

Como las bolas del puente de Segovia – величезний, (про круглі предмети);

Como la maza de Fraga que sacaba polvo debajo del agua – про людину, яка знає, що говорить, авторитетно що-небудь заявляє;

Como el herrero de Arganda, que machacando se le olvidó el oficio – безглуздий, забудькуватий, дірява голова (можна припустити, що даний

образ реально колись жив або що був літературним персонажем – коваль з Арганди).

В останньому прикладі можливі варіанти: *como el herrero de Arganda/de Yanguas/de mi lugar*, що переводить його в розряд ФО з непрямим значенням топоніма. До цього ж розряду оборот *como por los cerros de Ubeda* – казна-де, бозна-де; *como la judía de Zaragoza/de mi lugar llorando duelos ajenos* – чужа печаль з розуму звела.

Як бачимо, найчастіше топоніми входять до складу одиниць паремійного характеру як атрибуційні особи, яка потребує подальшого уточнення, конкретизації причини популярності цієї особи. Поряд з топонімами до складу ФО можуть входити назви рельєфів місцевості, таких як *cerro* – пагорб, *roca* – скеля, *río* – річка: *como un río* – текти річкою, струмком; *como rocas* – міцний, твердий як скеля, стійкий, непохитний.

Компаративні конструкції з соматичним компонентом, наприклад, ФО, що мають у своєму складі назви частини тіла – це те, що завжди є у людини для образного порівняння. Цікавлять нас ФО, які здебільшого характеризують зовнішність людини або розмір чого-небудь:

Liso como la palma – гладкий як долонька,

Como la calavera de un muerto – лисий як коліно, як більярдна куля,

Como la cara de un cadáver – краше в труну кладуть,

Como la cara de judas – мерзенна, мерзотна фізіономія,

Como culo de pollo – стиснуті губи, неакуратний шов,

Como los dedos de la mano tampoco son iguales – різні як пальці на руці,

Como la nariz de un loro – ніс гачком, як у папуги;

Como mi brazo – здоровенний, товщиною з руку (про тонких предметах),

Como mi cabeza – величезний, здоровенний,

Como un puño – великий (про дрібні предмети), тісний (про приміщення).

Слід зазначити, що подібні звороти найчастіше не уявляють труднощів для перекладу українською мовою – в більшості випадків вони мають повні еквіваленти, що мають в своєму складі такий самий соматичний компонент: *conocer como **la palma de la mano**/sus cinco **dedos*** – знати як свої п'ять пальців. Іноді соматичний компонент використовується для опису характеру людини, його натури: *como **sangre de nabos*** – незворушний, безпристрасний, *como un **puño*** – дріб'язковий, жмот, *largo como **pelo de huevo*** – жмот, скнара, *suave como **pelo de erizo*** – нелюб'язний, грубий, похмурий.

Серед компаративних конструкцій з **назвами національностей**, заснованих на порівнянні з використанням етноніма, можна виділити три основні групи: мавританську, китайську, іспанську.

Мавританський компонент відображає історичний факт багатовікового перебування арабських завойовників на території Іспанії. Серед племен, що прийшли у 711 р. на Піренейський півострів з території Північної Африки, були бербери, або маври. Так арабських завойовників іспанці стали називати маврами – *moros*. Опозиція *moro – cristiano* в мові проявилася у вигляді ФО різних типів, в тому числі і компаративних. [4, с.241]. При цьому компонент *moro* несе негативну конотацію, оскільки пов'язаний з ідеєю небезпеки, непередбачуваності:

*Como **moros sin señor*** – справжній бедлам, божевільня;

*Como los **moros en el Riff*** – як дикуни;

*Celoso como un **moro/turco*** – ревнивий як мавр, як Отелло.

Слід зазначити, що останнім часом ФО, що відображають таку опозицію, поступово виходять з ужитку [9, с.58].

Етнонім *chino* асоціюється з довірливістю, наївністю і працьовитістю:

*Crédulo como un **chino*** – легковірний, довірливий як дитина;

*Quedar como un **chino*** – потрапити в неприємне становище;

*Engañar como a un **chino*** – обдурити як дитину, обвести навколо пальця;

*Trabajar como un **chino*** – багато працювати.

Образ китаєця, що асоціюється з довірливою дитиною, Альберто Бітраго Хіменес, укладач фразеологічного словника, пояснює тим, що прибулі в Китай цивілізовані європейці на чолі з Марко Поло змогли з легкістю виміняти у китаєців дивовижні для них дешеві європейські товари на прянощі, пахощі та інші цінності.

Ідея характеристики праці міститься в ФО з етнонімом *negro*, при цьому підкреслюється марність такої праці:

Trabajar como el negro del sermón (que sacaba la cabeza caliente y los pies fríos) – працювати вхолосту, даремно, марна праця;

Como merienda de negros – даремний, метушливий, сумбурний.

До іспанської групи ми відносимо ФО, в яких компонентом порівняння виступає назва народів, що населяють територію Іспанії. Як правило, такі ФО не несуть позитивної конотації:

Terco (o tozudo) como el Aragonés – дуже впертий, йому хоч кіл на голові теши;

Exagerar (o mentir) como buen andaluz – сильно перебільшувати, безбожно брехати;

Ser como la caldera del andaluz – величезний (сильне перебільшення);

Como la mano de un gallego – незручні руки, руки - крюки.

У порівняльних оборотах зустрічаються і інші етноніми, що відображають уявлення про відповідних народів: *comer como un bárbaro* – жадливо багато їсти; *beber como un cosaco* – багато пити.

Назви професій, ремесел та інших занять людини використовуються, як правило, для характеристики зовнішнього вигляду людини:

Como las brujas – вся в чорному як черниця, закутана як мумія;

Sucio como un fogonero – брудний, замурзаний як сажотрус;

Comorancheros – неохайний, весь в бруді;

Como los cocheros – грубіян, хам, невіглас, грубий як візник;

Portarse como un cavador – бути грубіяном, не виконувати обіцяного, бути ненадійною людиною;

Encogido como un colegial – боязкий як школяр.

На особливу увагу заслуговує група ФО, заснована на порівнянні з високопоставленими особами – в ній відображена ієрархія соціальних верств і ставлення до привілейованих осіб:

Comer como un duque/como un ministro – їсти по-царськи;

Gastar como un duque/un príncipe – смітити грошима;

Comer como un príncipe – їсти всмак, ні в чому собі не відмовляти;

Portarse como un príncipe – триматися важливо, будувати з себе важливу персону;

Como un rey/reina – жити по-царськи.

Як видно з перекладу даних ФО в українській мові таке розмаїття аристократичних титулів не закріплено: найбільш частотним є вживання виразів “жити/їсти по-царськи/як барон”, іноді зустрічається “жити/їсти по-княжому”. Аналіз ФО з компонентом, що позначає рід занять людини, показав, що в них відображені негативні якості представників цих ремесел або станів, а також іронічне або зневажливе ставлення до них:

Como la sala de un Juez – строгий, урочистий (іронія);

Barrer para adentro como los plateros – бути корисливим, шукати особистої вигоди, підгортати під себе (в основі – образ ювеліра, який акуратно збирає зі столу всі порошинки золота або срібла);

Como abad en la oración – зі смиренным виглядом, з святенницьким смиренням (середньовічні монахи знамениті своєю розпустою);

Comer como un ladrón – точити, підточувати, поступово псувати, тягати по шматочку;

Fumar como un cohero – диміти, дуже багато курити.

Мабуть, єдиний вираз, що не має негативної забарвленості, це *venir como pedrada en ojo de boticario* – “припасти як ніколи доречі”. Воно

засноване на образі скляної колби, що має овальну форму і так званої *ojo de boticario*, в якій аптекар зберігав найцінніший препарат.

Компаративні конструкції з **назвами музичних інструментів** в силу своєї тематичної особливості, використовується в основному для опису зовнішнього вигляду людини або її голосу. Зовнішність характеризується такими “надутими” і “вигнутими” інструментами, як *tambor, pandero, violín*:

Como tambores – товстий, роздутий як барабан (живіт);

Hincharse como un pandero – надутий як індик;

Torcido como arco de violín – вигнутий, зігнутий дугою.

Звукові ефекти передаються, як правило, через порівняння з духовими інструментами, а також з ударними, що мають мелодійний дзвін:

Como la trompeta del ángel/del diablo – приємний, солодкозвучний, пестить слух/немилозвучний, ріже слух;

Como timbres metálicos – ніжний, мелодійний, сріблястий, дзвінкий;

Como un tímpano – мелодійний, дзвінкий (голос).

Назви деяких музичних інструментів використовуються для позначення стану жвавості, веселощів, піднесеного настрою:

Alegre como unas castañuelas – дуже веселий, сяючий;

Alegre como una gaita – дуже веселий, життєрадісний;

Como tambor en fiesta – веселий, жвавий.

Компонент *piano* означає великий розмір: *ser como un piano* – великий, значний. Компонент *trompa, trompeta*, крім характеристики звуку, служить для опису зовнішнього вигляду (*como trompas* – довгий) і манери говорити (*como trompetas* – балакучий, язик без кісток).

Життя людини залежить від **природних, кліматичних умов**, від явищ природи, від зміни дня і ночі, пір року. Все це оточує людину постійно, має велике значення, тому знайшло відображення у фразеології. Образну основу для формування ФО дають прояви всіх чотирьох стихій (землі – води – вогню – повітря). При цьому, як правило, найменування вітрів і проявів вогню характеризують швидкістю дії:

Ligero como una centella/relámpago – швидкий, меткий, як іскорка;

Esparcirse como una llama – розростатися зі швидкістю вогню;

Como un ciclón – вихором, блискавкою;

Entrar como un pampero – увірватися як вихор;

Como una tempestad – недовгий, тимчасовий як (буря);

Ligero como el aire – швидкий як вітер.

Ідею безлічі, великої кількості передають компоненти “земля, вода, пісок, зірки”: *como tierra / como agua / como arenas / como estrellas en el cielo*.

З усіх пір року тільки осінь не знайшла відображення в компаративних конструкціях. “Весняний” компонент виражений через згадку місяців (квітень і травень), а опозиція “зима – літо”, що проявляється в позитивній або негативній оцінці характеризує особу/явище:

Como el invierno de los pobres – безнадійний, тужливий;

Como nublo de invierno – зловісний, фатальний;

Largo como una noche de invierno – нескінченно довгий;

Como agua en abril/de mayo/en verano – бажаний, благодатний, своєчасний;

Como moscas en verano – у величезній кількості.

Протистояння темних і світлих сил також може бути вираженим в компонентах “світло і тінь, день і ніч”:

Como las tinieblas – незрозумілий, загадковий, темний;

Negro como la noche – темний, підозрілий, зловісний;

Triste como las noches de invierno – сумовитий, тужливий;

Como la sombra del comendador – з’явитися несподівано, раптово;

Como el azul del cielo – чистий;

Es claro como la luz del día/como el sol – ясно як божий день;

Bonito como un rayo de sol/como un sol – прекрасний, чудовий;

Como sol de invierno – приємний, милий, недовговічний;

Puro como el sol – чистий, цнотливий.

Ще одне небесне світило, що володіє позитивною оцінкою в ФО – це зірка:

*Bonito como una **estrella*** – дуже красивий, чарівний;

*Brillante como una **estrella*** – сяючий. видатний (про чоловіка).

Компонент “вода”, крім благодаті, означає скороминушість, нестримність:

*Irse como **agua** entre los dedos* – зникнути, просочитися як вода крізь пальці;

*Tan cierto como el **agua** en banasta* – ненадійний, недовговічний, сумнівний, вилами по воді писано;

*Como el **agua** de cerrajas* – швидкоплинний, одна видимість, міраж.

У цю семантичну групу (природні явища та стихії) ми пропонуємо включити ФО, що містять в якості компонента порівняння назви природних матеріалів, що обробляються людиною. Як правило, подібні компоненти уособлюють характер людини, зовнішність, колір чого-небудь. Так, твердість, непохитність передаються компонентами “мармур, алмаз, камінь, залізо”:

*Fuerte como el **acero*** – міцний як сталь;

*Como una **pedra/pedrusco*** – твердий як камінь, безжальний, безсердечний;

*Duro como un **diamante*** – твердий як алмаз;

*Como de **marmol*** – стійкий, непохитний, незворушний.

Інші риси характеру і здібності людини відображені в компонентах “ртуть, гума, магніт”:

*Inquieto como el **azogue*** – неспокійний, рухливий, непосидючий;

*Como la **resina*** – липучий, солодкий;

*Atraer como el **imán*** – притягувати як магніт.

Наступні ФО становлять семантичну підгрупу “зовнішній вигляд і колір”:

*Como el **oro/un oro*** – кольору золота, сліпучий, гарний на диво,

Rubia como una onza de oro – білява, золотоволоса (про дружин);

Bianco como la cal/marmol – блідий, білий як крейда, як полотно;

Como una plata/como el oro – чистенький, блискучий.

Слід зазначити, що в українській мові компоненти даної групи мають ті ж властивості і особливості і передають ті ж образи, що і в іспанській мові. Це видно з перекладу ФО, що входять в названу групу.

Розглянеми компаративні конструкції з компонентом з **області духовного світу людини**. До області духовного світу людини належать релігійні уявлення, а також такі значущі концепти як душа, любов, правда, брехня, совість, гордість, честь, доля, щастя і т.д.

Оскільки Іспанія – країна католицька, то релігійний компонент в іспанській фразеології представлений біблеїзмами, які є загальними для більшості фразеологічних систем християнських народів. Такі ФО не зустрічають труднощів при їх перекладі і найчастіше мають повні еквіваленти в мовах носіїв християнської культури:

Como plaga de Egipto – кари єгипетські, лиха;

Saber como el Padre Nuestro/el Ave Maria – знати як “Отче наш”;

Bueno como ángel/un santo – добра людина, ангел, святий;

Como la tumba de un filisteo/de Pilatos – величезний.

Як бачимо, в якості компонента порівняння можуть використовуватися імена, топоніми, назви біблійних персонажів (ангелів, серафимів – *como un serafín* (як картинка, гарний як янголятко), святих – *dormir como un santo/un bendito* (спати безтурботним сном).

В склад ФО можуть входити згадки про релігійні традиції, свята та обряди:

Contento/alegre como unas pascuas – радісний, в привітному настрої;

Acabar como el rosario de la aurora – закінчитися розладом, сваркою (про збори, тому що цей вислів походить від традиції віруючих збиратися до ранкової молитви. Однак, розходячись після служби і обговорюючи при

цьому мирські питання, вони часто сварилися, не зійшовшись на думці, і ці сварки закінчувались бійками);

Como sermón de Cuaresma – монотонний, тужливий;

Como matraca en Cuaresma – галасливий, надокучливий, настирливий;

Como Roscón de Pascua – величезний, здоровенний;

Como misa de pobre – нетривалий, швидкоплинний, швидкоплинний.

Згадка в складі ФО священників і монахів відображає зневажливе ставлення до них і надає всьому вислову негативну конотацію:

Aconsejar como un padre misionero – нав'язливо повчати;

Como abad en la oración – зі смиренным виглядом, з святенницьким смиренням.

У фразеології яскраво відображена опозиція Бог/або Христос – Сатана/або диявол, що уособлює і символізує протистояння добра і зла:

Tan amigos como Dios y el diablo/como Cristo y satanás – (живуть/дружать як кішка з собакою).

З дияволом асоціюється все страхітливе, що лякає, зле:

Como retorta del Diablo – шкідливий, диявольський;

Como la ronda del Diablo – ведмежа послуга;

Entrar en todas como la romana del Diablo – не гребують нічим, бути на все здатним (в поганому сенсі);

como el/un Diablo – жахливо, надмірно, занадто.

До тематичної групи “вірування людини” відносяться такі міфологічні персонажі, як демони, гноми, русалки:

Impasible como una esfinge – безпристрасний, незворушний як сфінкс;

Estar como la sirena en el mar – насолоджуватися свободою, перебувати в своїй стихії;

Trabajar como un enano – працювати в поті чола,

Divertirse como un enano – веселитися, стрибати від радості;

Ponerse como un demonio – сильно розлютитися,

Як компоненти порівняння зустрічаються концепти “смерть, доля, надія”, що відображають народні уявлення про них:

Largo como la esperanza de un pobre (que nunca se acaba) – високий і худий, нестерпно довгий, томливий ;

Como la muerte – суцільний морок, гірше нікуди,

Pálido como la muerte – смертельно блідий,

Como los muertos en sus tumbas – німий як могила;

Como la suerte – мінливий, недовговічний.

ФО, як комплексні одиниці, мають ті ж семантичні характеристики, що й інші лексичні одиниці мови. Як будь-які лексичні одиниці ФО можуть вступати в різні парадигматичні відношення: синонімії, антонімії, гіпонімії, полісемії, омонімії. Однак їх синтаксична ускладненість в порівнянні з простими лексемами ускладнює чітке визначення характеру цих відносин. І синонімія ідіом принципово не відрізняється від синонімії простих лексичних одиниць (слів), але має свої особливості: фразеологічними синонімами можуть вважатися ФО, чиї значення збігаються, але вони мають різну образну основу, різний компонентний склад. При цьому слід відрізнити ФО – синоніми від квазісинонімів, що виражають близький зміст, але не вживаються в одному і тому ж контексті за рахунок того, що вони по-різному характеризують денотат [18, с.220], наприклад: загальне значення “втручатися в чужі справи” в українській мові виражають ідіоми “пхати свого носа в чужі справи” і “бути вороною”. Однак в реченні вони виконують різну синтаксичну функцію, отже, не можуть вважатися повними синонімами.

Компаративні конструкції, які мають загальне значення, здебільшого можна розцінювати як синонімічні, оскільки вони подібні за складом і за синтаксичною функцією. Розрізняються вони за допомогою компонента порівняння і конотацією, яку несе цей образ; наприклад: *dormir como tronco* – спати як колода (міцно і нерухомо) і *dormir como un santo/bendito* – спати як

святий (міцно і безтурботно). Очевидно, що компонент “*santo/bendito* – святий” забарвлений більш позитивно, ніж компонент “*tronco* – колода”.

Зібраний нами матеріал показує, що синонімічними можуть бути компаративні ФО, що відносяться до різних груп за типом компонента порівняння.

Отже, вивчення синонімії ФО дозволяє виявити широкий спектр вживання образних виразів, близьких за значенням, можливості їх стилістичного варіювання. Особливістю розглянутих нами ФО є те, що вони переважно належать до книжкового і розмовного стилів мовлення, володіючи підвищеною експресивністю за рахунок своєї яскравої образної основи.

ВИСНОВКИ

Питання про одиниці фразеології в різний час вченими вирішувалося по-різному. У результаті проведених досліджень склалося визначення фразеології як розділу науки про мову, що вивчає невірні словосполучення з фіксованим лексичним значенням. Ці словосполучення отримали назву фразеологічних одиниць (*unidades fraseológicas*), ознаками яких є: багатокomпонентність або окремооформленість; організованість або єдність складу і семантичної наповненості; семантична цілісність; ідиоматичність; стійкість складу компонентів, їх граматичних форм і синтаксичного порядку; відтворюваність у мовленні як готових лексичних одиниць; здатність до варіювання компонентів, що проявляється в мові в якості варіантів, а в контексті – як okazіональних модифікацій.

Одна з перших класифікацій ФО іспанської мови належить Х. Касаресу, та всі інші класифікації іспанських ФО багато в чому спиралися саме на неї. Х. Касарес розрізняє ФО не тільки за структурою і значенням, але і за виконуваною ними синтаксичною функцією, що дозволяє більш чітко визначити межі фразеологічної науки. Х. Касарес пропонує, крім іменних, дієслівних та ад'єктивних ФО, прономінальні або займенникові, дієприкметникові і екскламативні ФО. Хоча, питання про існування такої граматичної категорії як займенник, досі залишається відкритим в іспанській лінгвістиці, оскільки займенник вважається функціональним класом, що охоплює багато граматичних категорій, а що ж стосується дієприкметникової групи, то в дійсності тут мова йде про підгрупи ад'єктивних або дієслівних ФО, що мають ті ж категоріальні функції, наприклад: *hecho un mar de lágrimas/como un mar de lágrimas*.

Механізм метафоризації дає можливість створювати нові мовні значення і мовні знаки. Ідіома ж, або ФО – це мовний знак, в основі якого, як правило, лежить метафора; проте в складі ФО вона часто стирається, а ФО, будучи відтвореною в потрібній ситуації в готовому вигляді і з закріпленням за нею значенням, перетворюється в свого роду штамп, який має іноді

елемент, важкозрозумілий або незрозумілий сучасникові. Вираз, що містить метафору або заснований на ній, має, як правило, культурну референцію, що затруднює не тільки її внутрішньомовну інтерпретацію, а й тим більше впливає на ступінь її перекладеності.

Зібраний і проаналізований нами матеріал показав, що до складу компаративних ФО в якості компонентів порівняння, що відображають національно-культурну специфіку, входять одиниці, які об'єднуються в такі лексико-семантичні групи: назви тварин і птахів, рослин і плодів, імена, топоніми (ойконіми і гідроніми), гастрономічні терміни, назви одягу, назви явищ природи, назви національностей (етноніми). Національно-культурний компонент може носити як універсальний характер (як, наприклад, біблеїзми, загальні для всіх лінгвокультурних спільнот – носіїв християнської культури, або соматичний компонент, властивий будь-якій приватній фразеології), так і специфічний, який виражається не тільки в наявності реалії, що належить тільки даному народу (наприклад, корида – частина тільки іспанської культури), а й в метафоричній основі ФО, в тому, які саме риси образа еталона метафоризуються в мові. Різнитися можуть лише переосмислення цих образів-символів (наприклад, уявлення про красу у стародавніх слов'ян і у народів сучасної Європи) і спосіб їх репрезентації в ФО на основі образної мотивації, що залежить від форм культурного усвідомлення дійсності, що переважають у тій чи іншій культурній спільності.

ФО, що представляють собою компаративні конструкції з союзом *como* за своєю суттю є розгорнутим визначенням (або характеристикою) будь-якої особи, предмета або дії. В основі цих ФО лежить образне порівняння, яке стало образом-еталоном, характерним для кожної конкретної культури. Маркером національно-культурної особливості є характерна для даної лінгвокультурної спільності система образів-еталонів, відображених в стійких порівняннях типу: *rabioso como oso* (злий як ведмідь) – злий як чорт.

Образи-еталони можуть бути спільними для різних народів, але можуть бути і своєрідними – саме вони визначають національну специфіку кожної окремо взятої фразеологічної одиниці.

Фразеологізми розкривають характерне для кожної мовної, лінгвокультурної спільності світобачення і світорозуміння, відображають риси психології і побуту, особливості географічного положення, історію і традиції, ставлення до інших народів і до явищ власного життя, громадську мораль.

Компаративні конструкції поділяються на два структурно-семантичні типи: ад'єктивні і дієслівні. Ад'єктивні ФО мають структуру: прикметник + *como* + іменник (*blanco como la pared* – білий/блідий як стіна; *fuerte como un toro* – сильний як бик).

Дієслівні ФО утворюються за схемою: дієслово + іменник або іменник з визначенням, як то; *dormir como un tronco* – міцно спати, спати як колода; *vivir como cerdos* – жити в бруді, жити як свиня; *ponerle a alguien como chupa de domine* – відругати когось, рознести в пух і прах.

В іспанській мові функціонує значна кількість більш розгорнутих за структурою ФО, що представляють собою фрагмент прислів'я або приказки або уривок з цитати. Такі ФО мають структуру цілого підрядного речення, а часом і одиниць більш високого рівня організації, які відсилають до фольклорної традиції або прецедентного тексту (літературного твору), проте мають тенденцію до скорочення до простого порівняння за рахунок скорочення.

При перекладі іспанської ФО з союзом *como* на українську мову найменші труднощі виникають при перекладі біблеїзмів, які здебільшого мають повні еквіваленти в обох мовах. Спостерігаються буквальні збіги компаративних ФО, заснованих на образах тварин і рослин, а також таких, що мають у своєму складі назви явищ природи і суміжних з ними понять. Крім того викликає складності переклад ФО, що містять один і той же образ як в українській, так і в іспанській мові, але мають різну символіку,

наприклад: для україномовного менталітету “ведмідь” асоціюється з косолапістю, неповороткістю а також з не дуже розумним, а для іспанського – це розлючене чудовисько (*rabioso como oso* – злий, розлючений).

Таким чином, фразеологія відображає картину світу кожної лінгвокультурної спільності через властиві цьому народу образи та символи, що лежать в основі ФО. Особливістю фразеологічних зворотів є їх стильова закріпленість (вони властиві розмовному стилю і художній літературі, в деякій мірі публіцистичному стилю, але не характерні для наукового стилю), підвищена експресивність і, отже, здатністю більш вільно висловлювати будь-які прагматичні значення в мові, не обмежуючись стильовими рамками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. Л., 1963.
2. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. М.: Языки русской культуры, 1999. 896 с.
3. Архангельский В.Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Опыт теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии. Ростов-на-Дону, 1964. 276 с.
4. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М., 1955. 295 с.
5. Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. М.: 1977. 382 с.
6. Виноградов В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. М.: 1973. 414 с.
7. Крюк В.Г. Сравнительная лексикология. М.: 1977. 276 с.
8. Касарес Х. Введение в современную лексикографию. М.: 1958. 354 с.
9. Курчаткина Н.Н, Супрун А.В. Фразеология испанского языка. М.: Высшая школа, 1981. 143 с.
10. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка. М.: Высшая школа, 1976. 342 с.
11. Телия В.Н. Что такое Фразеология. М.: Наука, 1966. 184с.
12. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологические аспекты. М.: Языки русской культуры, 1996. 286 с.
13. Телия В.Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры. Фразеология в контексте культуры. М.: Языки русской культуры, 1999. 135 с.
14. Терминасова С. Язык и межкультурная коммуникация. М.: Слово / Slovo, 2000. 264 с.
15. Фирсова Н.М. Языковая вариативность и национально-культурная специфика речевого общения в испанском языке. М.: Рыжие, 2000. 128 с.

16. Черданцева Т.З. Итальянская фразеология и итальянцы. М.: ЧЕРО, 2000. 304 с.
 17. Черданцева Т.З. Язык и его виды. М.: Наука, 1977. 280 с.
 18. Черданцева Т.З. Очерки по лексикологии английского языка. М.: Наука, 1982. 263с.
 19. Чеснокова А.С. Фразеология мексиканского национального варианта испанского языка: основные особенности и перспективы исследований // Иберо-романистика в современности мире. Научная парадигма и актуальные задачи. М.: МГУ, 2003. 154 с.
 20. Carneado Z., Trista M. Estudios de fraseologia. La Habana, 1983.
 21. Casares J. El seminario de Lexicografía. Su justificación в cometido // Boletín de la Real Academia Española, t. XXVI, cuaderno CXXI, 1947.
 22. Corpas Pastor G. Manual de fraseologia española. Madrid, Ctedos, 1996.
 23. Corpas Pastor G. La competencia traductora. A propósito del texto médico especializado // Traducción в nuevas tecnologías. Herramientas auxiliares del traductor. Universidad de Alcalá, 2001. 147 p.
 24. Ezquerro M.A., Corpas Pastor G. Usos в valores de «para nada» en un corpus de español peninsular actual // Lingüística con corpus. Catorce aplicaciones sobre el español. Salamanca, 2001. 245 p.
 25. Kittay F. Metaphor. Its cognitive force and linguistic structure, Oxford, 1987.
 26. Martín-Municio, A. La metáfora en el lenguaje científico // Boletín de la Real Academia Española, t. LXXII, cuaderno CCLVI, 1992. 251 p.
 27. Martínez Marín J. El significado de las unidades fraseológicas en los diccionarios monolingües del español: el caso de las locuciones // Las lenguas de Europa: estudios de fraseología, fraseografía в traducción. Editorial Comares, Granada, 2000. 437 p.
- Martínez Marín J. Estudios de fraseología española. Málaga, 1996.
28. Pérez-Rioja J.A. Modismos del español. Salamanca, 1997.

29. Rabadán R. Equivalencia en traducción, problemática en la equivalencia transléxica inglés - español, Universidad de León, 1991.
30. Ruiz Gurillo L. Las locuciones en español actual. Madrid, 2001. III p.
31. Samaniego Fernandez E. La traducción de la metáfora. Universidad de Valladolid, 1996. 162 p.
32. Zuluaga A. Introducción al estudio de las expresiones fijas. Frankfurt am Main, 1980.
33. Zuluaga A. Estudios generativo-transformativistas de las expresiones idiomáticas. 1975.
34. Zuluaga A. La fijación fraseológica. 1975.